

Η ΕΘΝΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ

Μία πρόταση για το σχολείο

Η ενότητα αυτή, με την αφορμή του εορτασμού της 25ης Μαρτίου, καλύπτει θέματα που αναφέρονται στο σχολικό βιβλίο της Ε΄ Δημοτικού, Σ τ α β υ ζ α ν τ ι ν ά χ ρ ό ν ι α και στο σχολικό βιβλίο της Στ΄ Δημοτικού, Σ τ α ν ε ό τ ε ρ α χ ρ ό ν ι α. Ειδικότερα, αναφέρεται στην Άλωση της Κωνσταντινούπολης, στις κοινότητες, στις οικονομικές δραστηριότητες των Ελλήνων τον καιρό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στους δασκάλους του Γένους, στις παροικίες, στους κλέφτες και στους αρματολούς, στο Ρήγα Φεραίο και στη Φιλική Εταιρεία.

Η ΓΙΑΓΙΑ ΜΟΥ Η ΑΛΩΣΗ

Το Χτίσιμο της Πόλης

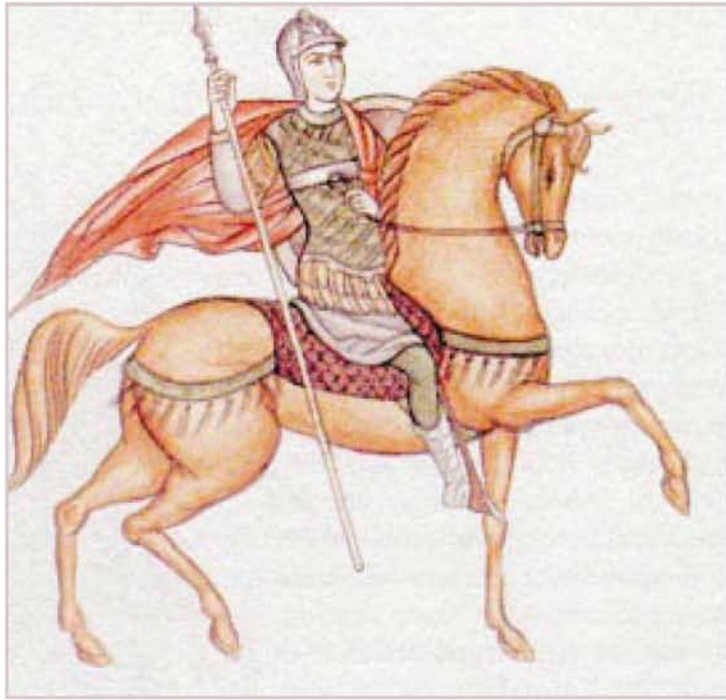
ου λέτε, παιδιά μου, πάνε πολλά χρόνια από τότε. Ούτε και θυμάμαι πόσα. Και μένα η γιαγιά μου μου είπε αυτή την ιστορία.

Ήταν, λέει, κάποτε μια πανέμορφη πόλη. Η πιο όμορφη σ' όλο τον κόσμο. Λεγόταν Κωνσταντινούπολη. Δεν είχε ταίρι σ' ομορφιά και λαμπρότητα. Βάγιες, κόρες, κυράδες, ακόμα και βασιλόπουλα, ζήλευαν το γόπτρό της.

Βασιλιάς τότε ήταν ο Μεγάλος Κωνσταντίνος.

Μια νύχτα είδε ένα όραμα στον ύπνο του και άκουσε μια φωνή να του λέει: Κωνσταντίνε, η πόλη σου πρέπει να χτιστεί στο Βυζάντιο.

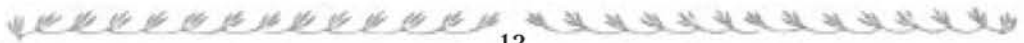

Αμέσως πετάχτηκε από τον ύπνο του και κάλεσε τους συμβούλους του. Την επόμενη μέρα έστειλε αρχιτέκτονες και τεχνίτες στο μέρος για να το προετοιμάσουν. Και έστησαν τα τείχη, χάραξαν τους δρόμους και τις πλατείες, ύψωσαν εκκλησίες και το ανάκτορο του βασιλιά και έφεραν γλυκό νερό για τους κατοίκους.

Τον έβδομο χρόνο γιορτάστηκαν με λαμπρότητα, γλέντια και χαρές τα πρώτα γενέθλια της Κωνσταντινούπολης.

Μαζεύτηκε τότε κόσμος από τα πέρατα της οικουμένης: βασιλιάδες, βασίλισσες με τη συνοδεία τους πάνω σε κάτασπρα άλογα, εμπορικά και στρατιωτικά καράβια. Απεσταλμένοι από ξένους τόπους και πολύς, μα πολύς κόσμος. Ταξίδευαν μίνες ολόκληρους, να πάνε να δουν αυτήν την ονειρεμένη πόλη που άλλη σαν κι αυτή δε ματαγίνηκε.

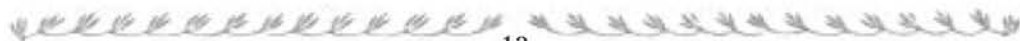

Στο χτίσιμο της Πόλης πήραν μέρος μάστοροι και μαστορόπουλα. Αυτοί παλιότερα είχαν ομάδες, πολλές φορές ξακουστές για το ταλέντο τους, και γύριζαν από μέρος σε μέρος, όπου τους φώναζαν για δουλειά. Στις ομάδες αυτές δούλευαν και μικρά παιδιά. Το ίδιο έκαναν κι οι μουσικοί. Κι αυτό γινόταν για πολλά πολλά χρόνια, και καμιά φορά γίνεται ακόμα και σήμερα, κι αν όχι για τους μάστορες, σίγουρα για τους μουσικούς.

Ο αγιασμός πάνω στα θεμέλια

Μετά τις δεήσεις και τα ψαλίσματα, ο παπάς ράντισε με αγιασμό την πρώτη ριζιμά πέτρα που θα έμπαινε στα πάνω, τα εύκολα θεμέλια, κι έπειτα όλων τα μάτια θα προσπλώθηκαν στο μαστρο - Νικήτα, που είχε φορέσει τα γιορτινά του και που κράταγε γερά από τα πόδια έναν κατακόκκινο και λεβέντη πετεινό, μ' ένα μεγαλόπρεπο λειρί και με ολοπλούμιστα πούπουλα. Έτοιμος για τη θυσία που 'κανε πάντα η συντεχνία του πριν αρχίσει η όποια δουλειά, ο πρωτομάστορας σταυροκοπήθηκε τρεις φορές, ξάπλωσε τον όμορφο πετεινό στην πέτρα και με το μυστήρι του του 'δωσε μια και του 'κοψε το λαιμό πέρα για πέρα.

Μετά μπήκε μπροστά το μεγάλο ξεφάντωμα, άρχισαν να γυρίζουν στις σούβλες δεκάδες αρνιά, να μοσχομυρίζουν κοκορέτσια, ν' αδειάζουνε σιγά σιγά τα βαρέλια. Κι όταν το σπίρτο ανακατεύτηκε για τα καλά μέσα στις φλέβες με το αίμα, αντήχησαν όργανα, ντέφια, νταούλια. Πετάχτηκαν πάνω για χορό μαστόροι και μαστορόπουλα και ύστερα μπήκαν στο γλέντι οι λατόμοι, οι μαραγκοί κι όλη η παρακατιανή εργατιά.

Ο μαστρο - Νικήτας πέταξε στα όργανα ένα ολάκερο πουγκί και ζήτησε από τους μουσικάντες να σπκωθούν και να τον ακολουθήσουν μέχρι τη χαράδρα, που 'χανε όπως του Άδη το στόμα, καμιά εκατοστή βήματα πιο πέρα.

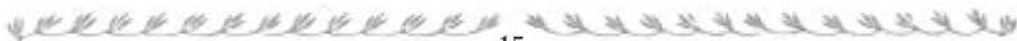

Πώς να μην υπάκουγαν οι οργανοπαίχτες, που 'χαν καλοπληρωθεί και μάλιστα από τον πρωτομάστορα;

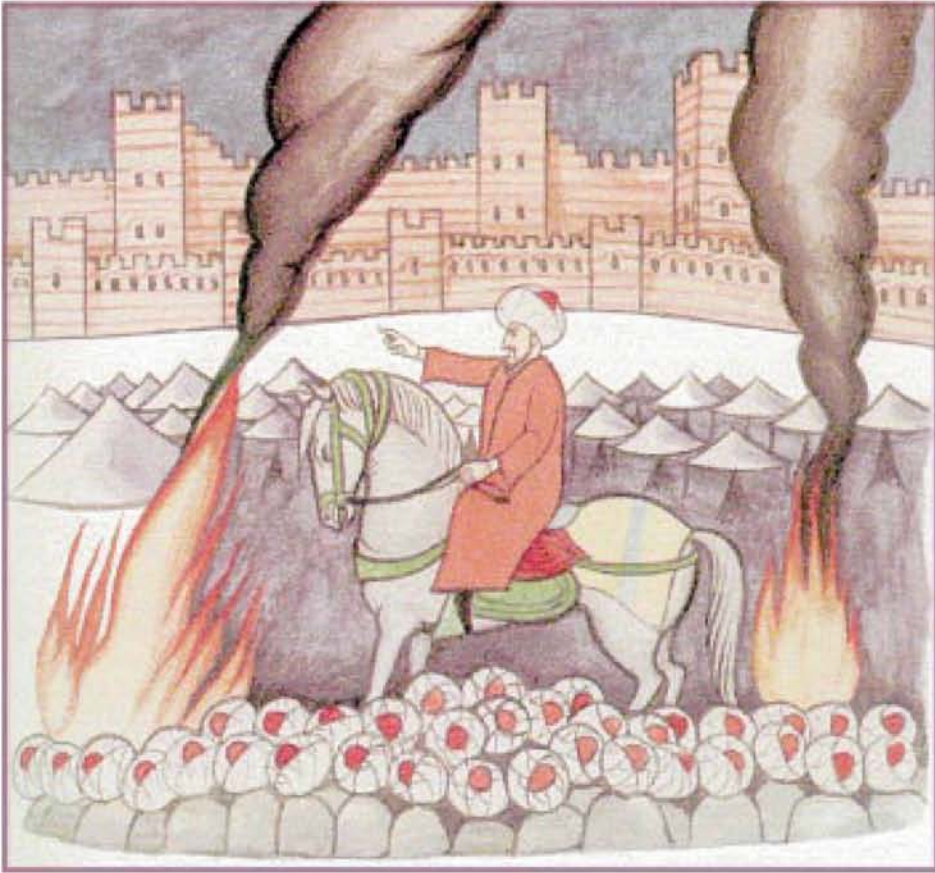

Όταν ο πρωτομάστορας έφτασε κοντά στο φρύδος του γκρεμού, παράγγειλε ένα παλιό γιαννιώτικο τσάμικο κι άρχισε το χορό μόλις λίγα δράσκελα από το βάραθρο. Χόρευε όπως κανείς δεν είχε ποτέ χορέψει σε τέτοιου είδους γλέντι, έκανε μεγάλα κι επικίνδυνα τσαλίμια σύρριζα στη χαράδρα και μάλιστα πιωμένος γερά, όλοι σπαζοχόλιαζαν, ιδρωναν και ξίδρωναν, του φώναζαν «Για το Θεό, έχε το νου σου, μαστρο - Νικήτα».

Μα πού αυτός, τίποτα, χόρευε και δώστου χόρευε, πήγαινε όλο και πιο κοντά στον άπατο γκρεμό, λες κι ήθελε να του δείξει ότι δεν τον λογάριάζε, πως τον περιφρονούσε.

Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

αυτοκράτορες πολλοί βασίλευσαν, εχθροί πολλοί νικήθηκαν, εκκλησιές και μοναστήρια χτίστηκαν και λάμπρυναν την πόλη, έμποροι και ταξιδιώτες θαμπώθηκαν από τον πλούτο και την ομορφιά της. Και έτσι πέρασαν 1143 χρόνια, 10 μήνες και 4 ημέρες.

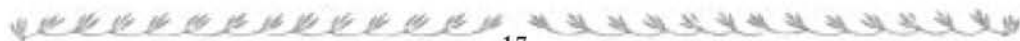
Έρχε όμως κάποτε ο καιρός που μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης φάνηκε ένας νέος εχθρός. Ο σουλτάνος Μωάμεθ, ο Μωάμεθ ο Πορθητής. Άρχισε αμέσως να καταστρώνει σχέδια. Και πρώτα αποφάσισε να χτίσει ένα φρούριο απέναντι από την Πόλη.

Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος κατάλαβε το σχέδιο του σουλτάνου. Έστειλε διαταγές σε Ανατολή και Δύση, ζητώντας να βρει οικοδόμους, σιδεράδες και άλλους εργάτες για να βοηθήσουν την πόλη.

Ανάμεσα σ' αυτούς έτρεξαν να βοηθήσουν και τα Ρομά, οι Τσιγγάνοι που ήταν πολύ καλοί σιδεράδες. Πολεμούσαν με τη φωτιά και το ατσάλι και έφτιαχναν σπαθιά, ασπίδες, κοντάρια και άλλα όπλα και σιδερικά.

Κάθε μέρα όμως τα πράγματα χειροτέρευαν. Έξω από τα τείχη μαζευόταν ο εχθρικός στρατός και, στα μισά του 1453, άρχισε να βαδίζει εναντίον της Κωνσταντινούπολης.

29 ΜΑΙΟΥ 1453: Η ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ

ημέρωσε Τρίτη, 29 Μαΐου του 1453. Ο ύπνος ήταν ακόμη στα μάτια των παιδιών. Άλλη μια μέρα πολέμου είχε ξημερώσει. Όλοι πίστευαν ότι θα ήταν σαν τη χθεσινή, την προχθεσινή, τις μέρες που είχαν περάσει...

Όμως κάτι άλλο έμελλε να συμβεί.

Οι πολιορκητές επιτέθηκαν με μεγαλύτερο πείσμα από ποτέ άλλοτε. Στις πύλες τα γυμνά σπαθιά γυάλιζαν. Πολλοί έπεφταν νεκροί και από τις δυο μεριές.

Ήταν δύο και μισή το μεσημέρι όταν οι πολιορκητές μπήκαν στην Κωνσταντινούπολη.

Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, όπως συμβαίνει σε τέτοιες περιπτώσεις, ακόμα και στις μέρες μας, πολλοί έχασαν τους συγγενείς τους, τα σπίτια τους, την ασφάλειά τους κι άρχισαν, πρόσφυγες πια, να ψάχνουν για καταφύγιο σε άλλα μέρη.

Πρόσφυγες υπάρχουν και σήμερα . . .

Μετά την άλωση

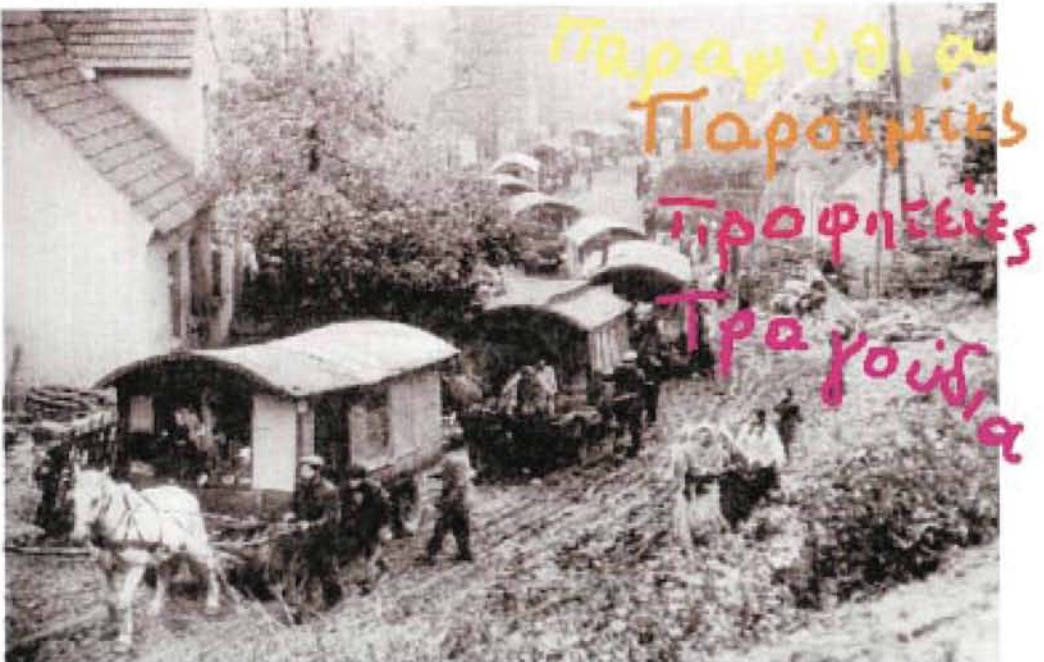
Μετά την άλωση, οι Βυζαντινοί θρήνησαν το χαμό της Πόλης. Οι πρόσφυγες, αλλά και πολλοί ταξιδευτές που γυρνούσαν από τόπο σε τόπο τα χρόνια εκείνα, πήγαιναν παντού με τα νέα για το πάρσιμο της Κωνσταντινούπολης.

Ο λαός έφτιαξε τραγούδια, παροιμίες, θρήνους, παραμύθια και προφητείες για αυτά όλα που συνέβησαν. Αυτά κράτησαν την πίστη και την ελπίδα του κόσμου ζωντανή στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς.

Οι άνθρωποι που ταξίδευαν δεν πηγαινοέφερναν μόνο νέα. Παίρναν μαζί τους και τα τραγούδια και τις παραδόσεις που άκουγαν στους διάφορους τόπους και τις μετέφεραν σ' άλλους, όπως οι ταχυδρόμοι.

Τα τραγούδια, τα παραμύθια, όλα αυτά, μεταδόθηκαν από στόμα σε στόμα, από τη μια γενιά στην άλλη και έτσι φτάσαν μέχρι και τις μέρες μας. Είναι σαν ένα караβάνι που ενώνει το τότε με το σήμερα.

Οι Έλληνες Πόντιοι από την Τραπεζούντα τραγουδούσαν:

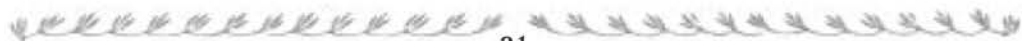

«Η Ρωμανία πέρασεν, η Ρωμανία επάρθεν
Η Ρωμανία κι αν πέρασεν, ανθεί και φέρει κι άλλο».

Στις Σέρρες ακόμη και σήμερα τραγουδάνε:

«Ίσείς πουλιά μ' πιτούμενα πιτάτι στον αέρα
χαμπέρ να πάτι στο Μωριά, χαμπέρι στην Ελλάδα
Τούρκοι την Πόλη πήρανε
Πήραν τη Σαλονίκη και την Αγιά Σοφιά».

Λέγανε για έναν καλόγερο, που τηγάνιζε εφτά ψάρια στο τηγάνι. Τα είχε τηγανίσει από τη μια μεριά, κι ό, τι ήταν να τα γυρίσει από την άλλη, έρχεται ένας και του λέει πως πήραν οι Τούρκοι την Πόλη. «Ποτέ δε θα πατήσουν την Πόλη οι Τούρκοι» λέει ο καλόγερος. «Τότε θα το πιστέψω αυτό, αν αυτά τα ψάρια τα τηγανισμένα ζωντανέψουν!». Δεν απόσωσε το λόγο, και τα ψάρια πήδησαν από το τηγάνι ζωντανά κι έπεσαν σ' ένα νερό εκεί κοντά.

Λέγανε ότι τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο, τον τελευταίο αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, όταν έπεσε η Πόλη στα χέρια των εχθρών, τον πήρε ένας άγγελος και τον πήγε σε μια σπηλιά, βαθιά κάτω στη γη. Εκεί μένει μαρμαρωμένος ο βασιλιάς και περιμένει την ώρα να 'ρθει πάλι ο άγγελος να τον σηκώσει.

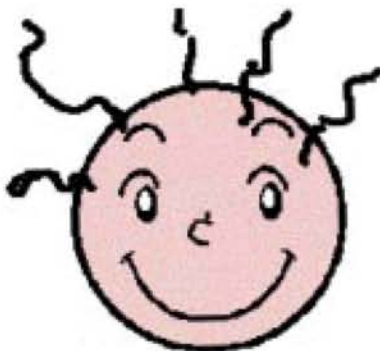
Καράβι πετροκάραβο στην Πόλη είν' αγαγμένο
έχει μεταξωτά πανιά κι αντένες ατσάλενιες
έχει κατάρτια μπρούτζινα, κουπιά μαλαματένια
Στράφτουν οι γιαλιοί, στράφτουν τα περιγιάλια
στράφτουν τα τσαρσιά, της Πόλης τ' αγαστήρια.

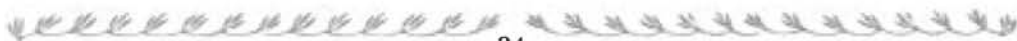
- Στην Πόλη πάω, πέρδικα, τι θέλεις να σου στείλω;
- Στείλε μου χτένι και γυαλί και κόκκινο μαντήλι.

Ήρθαν τρεις σπανοί απ' την Πόλη
πέντε τρίχες είχαν όλοι.
Ήρθε κι ένας Τηνιακός,
πέντε τρίχες μοναχός.
Οι σπανοί όταν τον είδαν
πήγαν και τον συνεπήραν:
Βρε καλώς τον πολυγένη!
Κι από πούθε κατεβαίνει;
Απ' την Πόλη κατεβαίνω
και στη Βενετιά πηγαίνω.
Θέλω ν' αγοράσω χτένια
Γιατί μ' έφαγαν τα γένια!

Από την Πόλη έρχομαι και στην κορφή κανέλλα.

Σαν τα μάρμαρα της πόλης που
'ναι στην Αγιά Σοφιά,
έτσι τάχεις ταιριασμένα μάτια,
φρύδια και μαλλιά.

Κοιμήσου, που σου ράβουνε τα
ρούχα σου στην Πόλη
και σου τ' αποτελειώνουνε σαρανταδυό
μαστόροι.

Κοιμήσου και παράγγειλα στην Πόλη
τα προικιά σου,
στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα
χρυσαιφικά σου.

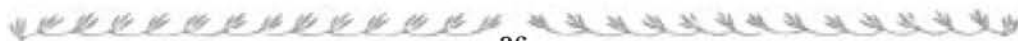
Το Θέατρο Σκιών, δηλαδή ο Καραγκιόζης, βοηθούσε τους ανθρώπους να ξεχνούν την πίκρα τους. Ο φτωχός Καραγκιόζης, που κάθεται απέναντι από το πλούσιο σαράι και περιγελά τους δυνατούς, έγινε αγαπητός ήρωας.

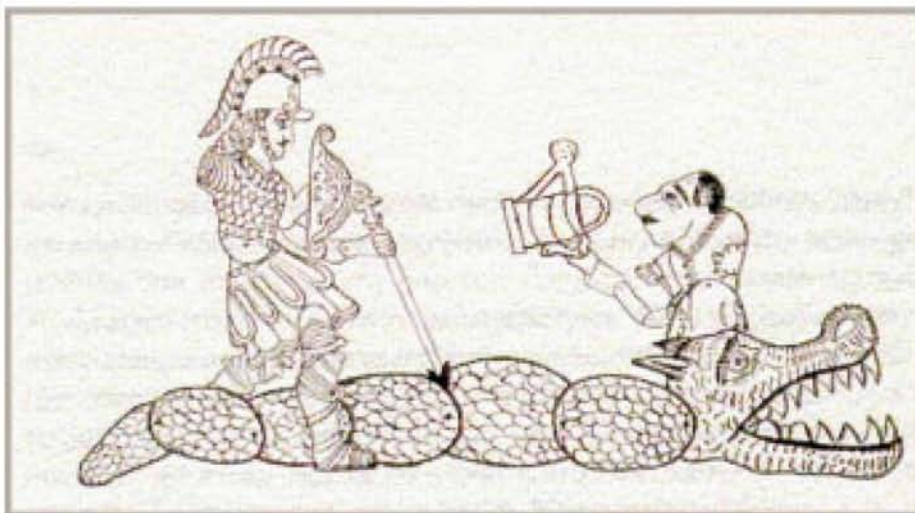
Το καραγκιοζάκι

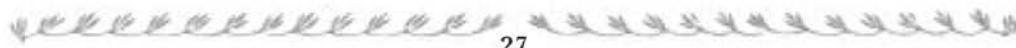
Τι είμαι εγώ; Ένα καραγκιοζάκι! Όλη την ημέρα κρεμασμένο στο καρφί. Κι όταν βραδιάζει, βγαίνω στον μπερντέ, για να κάνω τον κόσμο να γελά. Βέβαια, κατά βάθος, είναι κι αυτό, μια τίμια, και μάλιστα σπουδαία, δουλειά!... Κι αν γίνομαι εγώ ρεζίλι, παίρνουν παράδειγμα όσοι με βλέπουν. Κάνω τα παιδιά να γελούν! Αυτό είναι η τέχνη μου. Αλλά τους δίνω κι ένα καλό μάθημα, μαζί με τη διασκέδαση. Για μένα έχει γράψει ένας μεγάλος σοφός: «Όταν θα τον κοιτάξεις με προσοχή, θ' αξιωθείς να τον καταλάβεις».

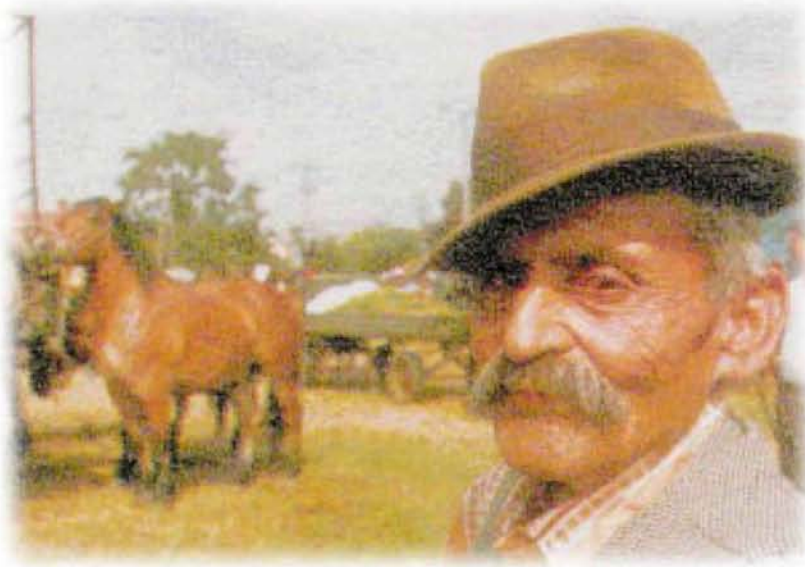
Στις ιστορίες του Καραγκιόζη με το Μέγα Αλέξανδρο οι άνθρωποι θυμόντουσαν παλιές δοξασμένες ιστορίες και είχαν την αισιοδοξία ότι δε θα χαθούν και ότι κάποτε θαρθεί η μέρα της λευτεριάς.

Μάλιστα σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας, όπως στην Ήπειρο, τον Καραγκιόζη τον έπαιζαν κυρίως Τσιγγάνοι που γύριζαν από περιοχή σε περιοχή και από τόπο σε τόπο.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ 1680

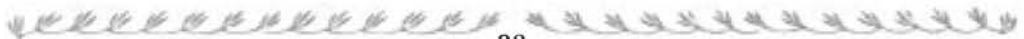
η

φάρα μας, δηλαδή εμείς οι Τσιγγάνοι, είμαστε εδώ σ' αυτά τα χώματα από πολύ παλιά, κι εγώ δεν ξέρω από πότε, έλεγε ο παππούς μου.

Πολλοί από μας ταξιδεύουμε συχνά. Πάμε είτε για να πουλήσουμε τηνπραμάτεια μας είτε για να συναντήσουμε άλλους συγγενείς, που έχουμε καιρό να τους δούμε. Την Πόλη την έχουμε περπατήσει αρκετές φορές, την ξέρουμε καλά.

Εδώ κάποτε ζούσαν πολλά Ρομά, που ήξεραν κι αυτοί να κάνουν το δικό τους κουμάντο στα πράγματα.

Θα περπατήσουμε μαζί τα μέρη όπου έζησαν και θα νιώσουμε πραγματικά τον αέρα που ανάπνεαν και το χώμα που πατούσαν.

Η Πόλη από τη στεριά έχει πολλές μα πολλές πύλες. Μια από αυτές τις πύλες, είναι και η λεγόμενη Πύλη του Κοντοσκαλίου. Παλιά υπήρχαν εδώ διάφορα καπηλειά και η σημερινή πλατεία ήταν το βυζαντινό λιμάνι του Σοφιανού. Εκεί έμεναν σε ξύλινες παράγκες οι Τσιγγάνοι σιδεράδες.

Εκεί κοντά βρισκόταν και η βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριάς, η εκκλησία του Αρχάγγελου Μιχαήλ και του Αποστόλου Θωμά. Όπως σήμερα πηγαίνει ο κόσμος στη Χάρη της στην Τήνο, έτσι και τότε όλοι και οι Τσιγγάνοι πηγαί-
ναν σ' αυτές τις εκκλησιές, για να προσκυνήσουν και να κά-
νουν το τάμα τους.

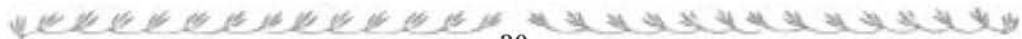

Σε μια άλλη περιοχή της Πόλης, στη πύλη του Αιβάν - σαράι, που λέγεται και Ξυλόπορτα, υπάρχει μια ερειπωμένη εκκλησία με το αγίασμά της. Λέγεται Παναγία Βλαχέρνα. Εκεί μέσα εψάλη για πρώτη φορά ο Ακάθιστος Ύμνος και, τα τελευταία χρόνια του Βυζαντίου, εδώ εκκλησιαζόταν ο αυτοκράτορας με τους αυλικούς του.

Η σκεπή της αυλής της έχει γκρεμιστεί και στον περίβολό της έχουν εγκατασταθεί Τσιγγάνοι.

Αν συνεχίσουμε το ταξίδι μας θα φθάσουμε στη Πύλη της Ανδριανούπολης και στην Πύλη του Αγίου Ρωμανού.

Ανάμεσα σ' αυτές τις πύλες, στα Θεοδοσιανά τείχη,
είναι η γειτονιά των Τσιγγάνων. Οι άνδρες φτιάχνουν
κόσκινα, τα οποία πουλάνε οι γυναίκες τους, τριγουρί-
ζοντας τις γειτονιές.

Οι γυναίκες τους είναι τραγουδίστριες. Τραγουδάνε στις γειτονιές, μπαινοβγαίνοντας στα σπίτια. Ακόμα, παίζουν όργανα και χορεύουν.

Ποιος ξέρει; Μπορεί να γνώριζαν και να τραγουδούσαν τραγούδια σαν κι αυτό:

*Στο Γαλατά ψιλή βροχή και στα Ταταύλα μπόρα
βασίλισσα των κοριτσιών είναι η μαυροφόρα.*

Έχε γεια Παναγιά, τα μιλήσαμε, όνειρο ήτανε, τα λησμονήσαμε.

*Στο Γαλατά θα πιω κρασί, στο Πέρα θα μεθύσω
και μέσα απ' το Γεντί Κουλέ, κοπέλα θ' αγαπήσω.*

Έχε γεια Παναγιά, τα μιλήσαμε, όνειρο ήτανε, τα λησμονήσαμε.

*Γεντί Κουλέ και Θεραπειά, Ταταύλα και Νιχώρι,
αυτά τα τέσσερα χωριά, μορφαίνουνε την Πόλη.*

Έχε γεια Παναγιά, τα μιλήσαμε, όνειρο ήτανε, τα λησμονήσαμε.

Το όμορφο αυτό τραγούδι μιλάει για τα τέσσερα χωριά της Πόλης που ακόμη και σήμερα υπάρχουν και για την Παναγιά που η Χάρη της είχε και έχει μέχρι τώρα πολλές εκκλησιές στην Πόλη.

Στις εξοχές της Πόλης έβγαιναν οι κάτοικοι για να διασκεδάσουν κι εκεί συχνά έπαιζαν πολλοί πλανόδιοι μουσικοί.

Ακόμη στα ναυπηγεία θα δει κανείς Τσιγγάνους αλλά και αλλού. Εκεί τριγύρω στα ναυπηγεία έχουν στήσει τις σκηνές τους οι Τσιγγάνοι σιδεράδες που κατασκευάζουν τα σιδερικά των караβιών.

Στις λαϊκές αγορές της Πόλης δεν μπορούσε βέβαια κανείς να μη δει και τους Τσιγγάνους πουλητάδες που διαλαλούσαν τηνπραμάτεια τους. Από ζαχαβατικά και φρούτα της Ανατολής μέχρι και υφαντές πετσέτες, λουλούδια και όμορφα μεταξωτά που έφερναν τα караβάνια από την Ασία, τις Ινδίες και τη Συρία.

και αλλού...

Όπως οι Έλληνες Ρώμηδες και οι Ελληνίδες Ρώμισσες χρησιμοποιούν καμιά φορά τη μητρική τους γλώσσα τη Ρομανί, για να συνεννοούνται μεταξύ τους και να μην τους καταλαβαίνουν, το ίδιο κάναν όλοι οι Έλληνες και στην Τουρκοκρατία.

Επειδή οι κατακτητές δεν επέτρεπαν στους κατακτημένους να μιλάνε για τους καημούς, τους πόθους και τις ελπίδες τους, εκείνοι λέγανε τραγούδια και φράσεις και δίνανε σ' αυτά και άλλες σημασίες.

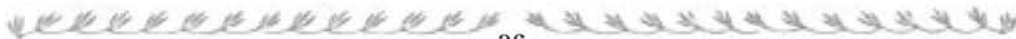
Κάθε Μεγάλη Εβδομάδα, στην Ανάστασι οι σκλαβωμένοι Έλληνες με τις ευχές «Χριστός Ανέστη» και «Καλή Ανάστασι» λέγαν και έλπιζαν «το Έθνος και η Πατρίδα Ανέστη».

Χριστός
Ανέστη

Καλή
Ανάστασι

«Τζάλα στο Πλατανόρεμα»

Τον καιρό των Τούρκων, άμα παρουσιαζόταν καμιά αγγαρεία, δεν την έκανε άλλος από τους Τσιγγάνους. Ιδίως τους έστελναν ταχυδρομούς στα Γιάννενα, στη Λάρισα και αλλού. Είχαν αποκάμει λοιπόν και γι' αυτό έφυγαν από τα ντόρτικα, τη γειτονιά τους, και πήγαν στο ρέμα πίσω από την Τσούκα, στο Πλατανόρεμα. Εκεί δούλευαν με τ' αμόνια τους, κι άμα πήγαινε ο κλητήρας του κοτζάμπαση, σκοπός Τσιγγάνος τοποθετημένος σε κατάλληλο μέρος φώναζε: «Τζάλα στο Πλατανόρεμα».

Όλοι έτρεχαν τότε να κρυφτούν στα πλατάνια, κι έτσι δεν έβρισκε ο κλητήρας κανένα.

Έτυχε κάποτε να είναι κοτζάμπασης ο Γερολιθαράς. Πήγε ο κλητήρας που χρειαζόταν δυο τρεις Τσιγγάνους, και, ακολουθώντας τη συμβουλή δεν ξέρω και εγώ ποιου, φόρεσε την μπέρτα και το φέσι του Γερολιθαρά, καβαλίκεψε το άλογο του ίδιου και πήγε. Ο σκοπός νόμισε πως ήταν ο Γερολιθαράς που πήγαινε στο λιβάδι του - είχε ένα λιβάδι εκεί κοντά - και δε φώναξε στους Τσιγγάνους το τζάλα. Φαντάζεσαι πια πόσο σάστισαν οι Τσιγγάνοι όταν ύστερα από λίγο είδαν, αντί το Λιθαρά, εκείνον που φοβούνταν περισσότερο από κάθε άλλο.

Από τότε έφυγαν οι Τσιγγάνοι από το Πλατανόρεμα και ξαναγύρισαν στο μαχαλά τους. Η φράση όμως «τζάλα στο Πλατανόρεμα» έμεινε και πολλοί τη λένε χωρίς πια να ξέρουν τι σημαίνει.

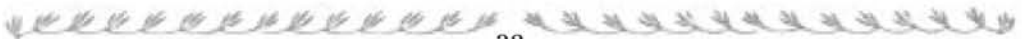
Οι κοινότητες

Οθωμανική αυτοκρατορία ήταν τεράστια και, φυσικά, οι αξιωματούχοι του Σουλτάνου δεν μπορούσαν να ξέρουν τι γινόταν και στο πιο μικρό χωριουδάκι. Έτσι, οι Αρχές άφηναν πολλές φορές τα ελληνικά χωριά να οργανώνουν μόνα τους τη ζωή τους, αρκεί οι κάτοικοι να πλήρωναν τους φόρους και να ήταν υπάκουοι στις διαταγές.

Αυτές ήταν οι κοινότητες, λέξη που τη χρησιμοποιούμε και σήμερα. Οι αρχηγοί της κοινότητας λέγονταν κοτζαμπάσπδες, όπως ο Γερολιθαράς της ιστορίας μας. Λέγονταν ακόμα δημογέροντες, πρόκριτοι και προεστοί. Η πιο σημαντική δουλειά τους ήταν να μαζεύουν τους φόρους που έπρεπε η κοινότητα να πληρώνει στο κράτος.

Οι κοτζαμπάσπδες έκαναν κι άλλα πράγματα. Έλυναν για παράδειγμα τις διαφορές που είχαν οι κάτοικοι μεταξύ τους, ακολουθώντας τα έθιμα. Αν ενδιαφέρονταν στ' αλήθεια για τους ανθρώπους, φρόντιζαν να φτιάξουν σχολεία και να καλυτερέψουν, όσο γινόταν, τη ζωή τους.

Τα βάσανα κι ο φόβος, όπως συχνά συμβαίνει, έφεραν τους απλούς ανθρώπους πολύ κοντά. Κι έτσι, όλοι έτρεχαν να δώσουν βοήθεια στις δουλειές που ήθελαν χέρια, στο χτίσιμο του σπιτιού και τα μερεμέτια, στο μάζεμα της ελιάς, στον τρύγο...

Οι γυναίκες μαζεύονταν, πήγαινε η μια στο σπίτι της άλλης ή κάθονταν έξω όλες μαζί, και παρέα έκαναν πολλές απ' τις δουλειές τους. Τέτοιες συνήθειες έχουν ακόμα και σήμερα όσοι άνθρωποι έχουν κρατήσει το «πνεύμα της κοινότητας».

Η δύση του ήλιου τούς βρίσκει στο δρόμο. Είναι η ώρα να σταματήσουν κάπου, στις παρυφές του χωριού, σ' ένα κοινοτικό λιβάδι, και να στήσουν τις σκηνές τους. Εδώ θα διανυκτερεύσουν απόψε. Ίσως να μείνουν μερικές μέρες. Αλλ' αυτό θα εξαρτηθεί από τις ανάγκες που έχουν οι κάτοικοι του χωριού κι απ' τη στάση που θα κρατήσουν. Θα εξαρτηθεί κι απ' τις Αρχές. Δεν είναι ούτε η πρώτη, κι απ' ότι φαίνεται, ούτε η τελευταία φορά που τους διώχνουν. Ωστόσο, άλλη μέρα, άλλα προβλήματα. Δεν αντέχει κανείς να τα σκέφτεται. Ύστερα από λίγες ώρες το «χωριό» είναι έτοιμο. Κοντά στις τριάντα τέντες έχουν στηθεί.

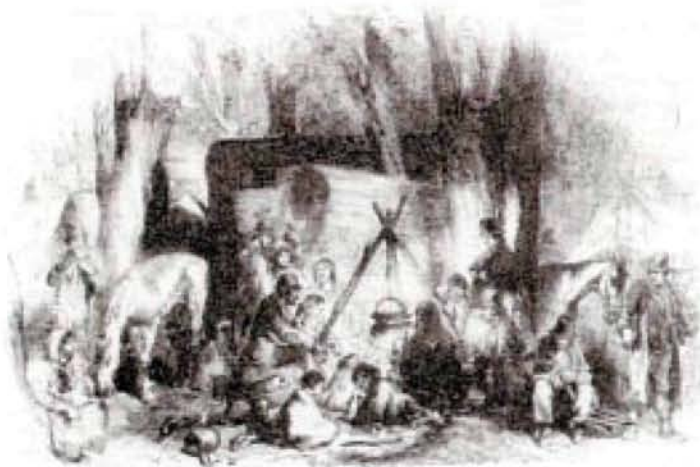
Η νύχτα έχει για τα καλά πέσει. Έφαγαν τα λίγα τρόφιμα που είχαν. Σε λίγο, σ' όλο τον καταυλισμό ακούγονται τραγούδια. Η ψυχή κι η σκέψη αναγαλλιάζει. Άλλωστε, η μέρα ήταν τόσο κουραστική και το στήσιμο - ξεστήσιμο των σκηνών δεν είναι καθόλου εύκολη δουλειά...

Σε μια απ' αυτές αρχίζουν να μαζεύονται αρκετές οικογένειες. Είναι η σκηνή του παραμυθιά.

Είναι καλοκαίρι, έχει φεγγάρι, και το φως του ρίχνει τις ακτίνες του στα ξεροψημένα απ' τους ήλιους πρόσωπα.

Ο παραμυθιάς έχει ξαπλώσει στο γρασίδι, ακουμπώντας τον αριστερό του αγκώνα στη γη. Μισοκλείνει τα μάτια...

Σαν χαμένος στα περασμένα, στα χωριά, στις πολιτείες, στις φτωχογειτονιές,

στα κρύα και στις αφόρητες ζέστες, στους έρωτες και στους καιμούς του, στη δίψα και την πείνα του, στα μαλώματα, δείχνει να είναι συνεπαρμένος απ' τη στόχαση. Η σκέψη και η φαντασία του ανασκαλεύει στα περασμένα, προσπαθεί να τα φέρει στην επιφάνεια, όλα μισοτυλιγμένα απ' το τούλι της λησμονιάς.

Τα μαλλιά του γκρίζα, το καπέλο του ακουμπισμένο στη χλόη.

Γύρω του, μικροί και μεγάλοι είναι έτοιμοι να τον ακούσουν. Κανείς δε μιλάει. Από μακριά φτάνει μονάχα το κόσμη των βατράχων κι από κοντά το ενοχλητικό βουητό των κουνουπιών που πετάνε. Σημασία όμως δε δίνουν. Περιμένουν όλοι τους με βαθιά προσοχή το γέρο - παραμυθά.

Κι εκείνος, αφού έχει πια λυτρωθεί απ' τα βάσανα της καθημερινότητας, αρχίζει να διηγείται.

Κάτω απ' τη σκηνή του παραμυθά, ο ήρωας και τα πρόσωπα του παραμυθιού μπορούν να κάνουν θαύματα. Μπορούν να τιμωρήσουν σκληρά το δράκο ή τον πρίγκιπα. Μπορούν να νικήσουν την αδικία που υπάρχει και να στήσουν τη δική τους νομιμότητα. Μπορούν να ξεγελάσουν τις Αρχές και να μπορέσουν έτσι να γλιτώσουν την τιμωρία. Πολλά μπορούν...

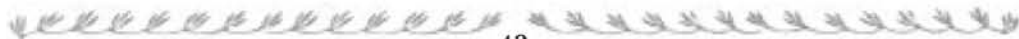

Οι δάσκαλοι του Γένους

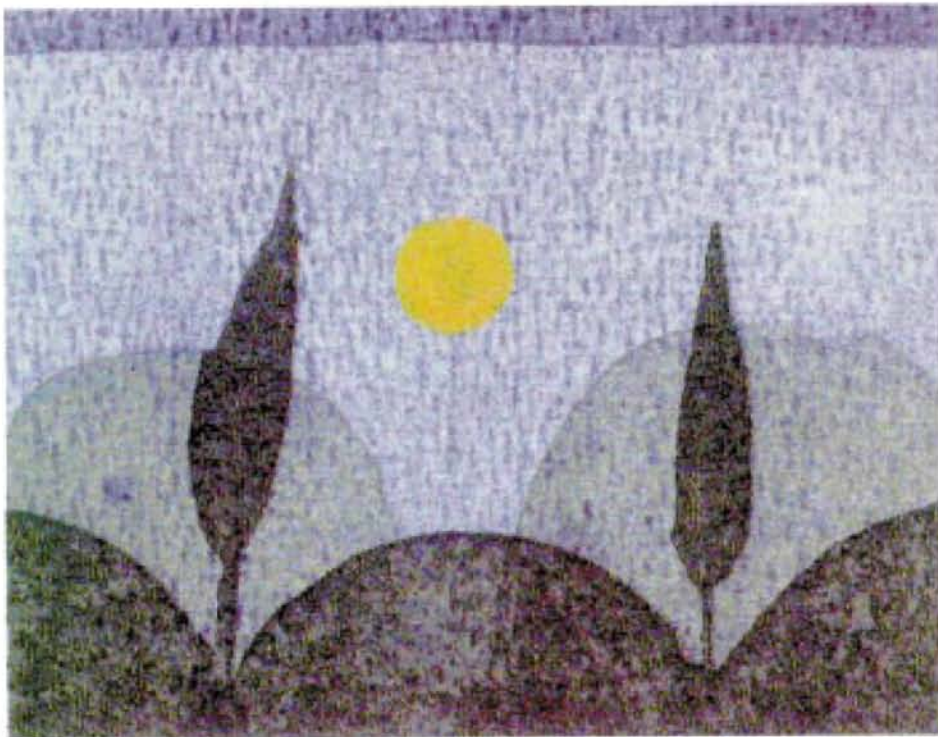

α δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς, οι περισσότεροι μορφωμένοι άνθρωποι του Βυζαντίου έφυγαν στη Δύση. Ο κόσμος έμεινε χωρίς δασκάλους και χωρίς σχολειά. Δάσκαλοι έγιναν οι απλοί άνθρωποι. Καλόγεροι και παπάδες προσπαθούσαν να μάθουν στα παιδιά λίγα γράμματα μέσα από τα βιβλία της εκκλησίας.

Αργότερα, από τα 1700 και μετά, μερικοί φωτισμένοι άνθρωποι κατάφεραν να φτιάξουν σχολειά και να τυπώσουν βιβλία στα ελληνικά. Τέτοιοι άνθρωποι ήταν ο Κοσμάς ο Αιτωλός και ο Αδαμάντιος Κοραΐς. Αυτοί ονομάστηκαν Δάσκαλοι του Γένους και τ' όνομά τους αυτό, χωρίς αμφιβολία, το αξίζουν και θέλουμε να το γράψουμε με τα ωραιότερά μας γράμματα στη σκάλα της ιστορίας.

Θέλουμε όμως να βάλουμε δίπλα σ' αυτούς και τους φτωχοκαλόγερους που πάλευαν να διδάξουν τα γράμματα μέσα απ' το Ψαλτήρι, ό,τι ώρα και να ήταν, ακόμα και το βράδυ. Και τους παππούδες και τις γιαγιάδες, που με τα παραμύθια τους κρατούσαν ζωντανή τη γλώσσα και την ιστορία. Και τις μανάδες, που με τα τραγούδια τους μάθαιναν πράγματα στα παιδιά τους. Είναι κι αυτοί Δάσκαλοι του Γένους.

*Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου να περπατώ,
να πηγαίνω στο σχολειό,
να μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σπουδάγματα
του Θεού τα πράγματα.*

Ο ερχομός της Άνοιξης Πρώτα φτερουγίσματα

Κλέφτες κι αρματολοί

τα χρόνια της σκλαβιάς, πολλοί άνθρωποι αναγκάζονταν να βγουν στην παρανομία. Έπαιρναν τα βουνά και γίνονταν κλέφτες. Μέσα στη γενική αδικία, οι κλέφτες αυτοί για το λαό ήταν ήρωες, ήταν οι μόνοι που είχαν το θάρρος να τα βάζουν με τους δυνατούς. Έκλεβαν ελευθερία.

Οι Αρχές, για να χτυπήσουν τους κλέφτες, έδιναν όπλα, άρματα, κι έφτιαχναν ομάδες γι' αυτό το σκοπό. Αυτοί ήταν οι αρματολοί. Κλέφτες κι αρματολοί όμως έρχονταν απ' τα ίδια χωριά, είχαν το ίδιο θάρρος και την ίδια επιθυμία να ξεφύγουν από τη ζωή του σκλάβου. Έτσι, πολλές φορές, οι αρματολοί παράκουγαν τις διαταγές των Αρχών, έβγαιναν στην παρανομία και γίνονταν κλέφτες. Άλλες φορές, ο Σουλτάνος, όταν δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς, «συγχωρούσε» τους κλέφτες και τους έκανε αρματολούς. Δεν ήταν σπάνιο κλέφτες κι αρματολοί να συνεργάζονται.

Ο κόσμος έφτιαξε τραγούδια και για τους δυο, που τραγουδιούνται ακόμα και σήμερα. Στα τραγούδια αυτά «κλέφτης» σημαίνει «περήφανος», «άνθρωπος με αγάπη για την ελεύθερη ζωή». Για το λόγο αυτό, οι κλέφτες παρομοιάζονται και με τα περήφανα πουλιά, τους αετούς.

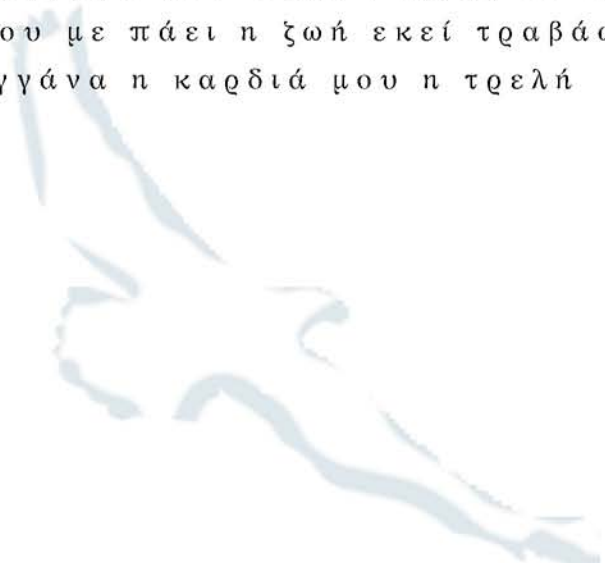
Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης,
από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του,
δεν πάει στα κατώμερα να καλοξεχειμάσει,
μον' μένει απάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια.
Κι έριξε χιόνι στα βουνά και κρούσταλλα στους κάμπους,
επάγωσαν τα νύχια του και πέσαν τα φτερά του.
Κι αγνάντιο βγήκε κι έκατσε σ' ένα ψηλό λιθάρι,
και με τον ήλιο μάλωνε και με τον ήλιο λέει:
«Ήλιε, για δε βαρείς εδώ, σ' αυτή την αποσκιούρα,
να λιώσουνε τα κρούσταλλα, να λιώσουνε τα χιόνια,
να γίνει μι' άνοιξη καλή, να γίνει καλοκαίρι,
να ζεσταθούν τα νύχια μου, να γιάνουν τα φτερά μου,
να 'ρθούνε τ' άλλα τα πουλιά και τ' άλλα μου τ' αδέρφια».

Εγώ γεννήθηκα αετός
Και δεν ανήκω κανενός
Τυχαία βρέθηκα σε τούτον τον πλανήτη
Κι αν μου πληγώνουν την καρδιά
Ανοίγω πάλι τα φτερά
Αφού δε βρίσκω ούτε αγάπη ούτε σπίτι.

Στο καρβάνι μου γι' αγάπη τραγουδάω
Κλαίει η κιθάρα μου στις νύχτας το κορμί
Κι όπου με πάει η ζωή εκεί τραβάω
Τσιγγάνα η καρδιά μου η τρελή

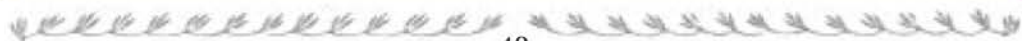
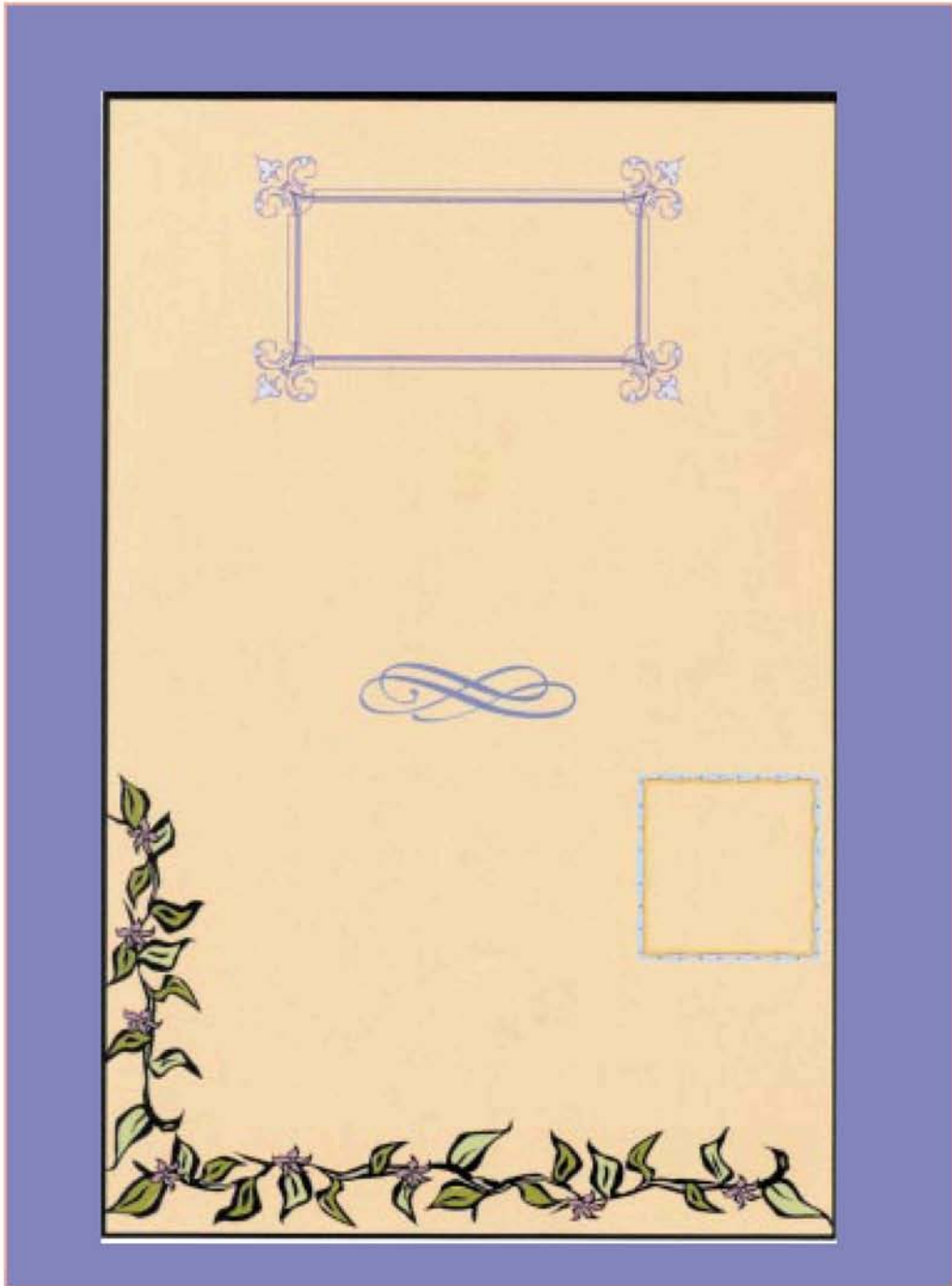

Ο καλύτερος τόπος για να καταφύγουν Έλληνες εκείνη την εποχή ήταν η Μολδαβία και η Βλαχία, οι περιοχές, δηλαδή, κοντά στον ποταμό Δούναβη που είχαν κάποια ανεξαρτησία από το Οθωμανικό κράτος. Οι περιοχές αυτές λέγονταν Παραδουνάβιες ηγεμονίες. Στο Βουκουρέστι και στο Ιάσιο, ρουμάνικες πόλεις σήμερα, πολλοί Έλληνες ζούσαν και πρόκοβαν: στη βιοτεχνία, στο εμπόριο, στα γράμματα.

Αυτοί οι ξενιτεμένοι Έλληνες έκαναν πολλά για τη σκλαβωμένη πατρίδα: άνοιγαν σχολεία, βοηθούσαν νέους να σπουδάσουν, τύπωναν βιβλία και περιοδικά στην ελληνική γλώσσα. Και, όπως ξέρουμε καλά, η γνώση είναι δύναμη.

Η δική μου εφημερίδα

Ένας Νόστουρα Τσιγγάνος αφηγείται:

Ο πατέρας μου ήταν Έλληνας Τσιγγάνος και καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη. Και πριν από πολλά χρόνια όλη μου η οικογένεια μετανάστευσε στη Ρουμανία λόγω του πολέμου.

Και από παππού προς παππού έκανε το επάγγελμα του χαλετζή, δηλαδή του χαλοποιού.

Ο πατέρας μου είχε ένα μικρό μαγαζάκι επισκευής ταπήτων, αλλά δούλευε με τις μεγαλύτερες πρεσβείες. Επειδή είχε ελληνικό διαβατήριο, είχε δικαίωμα εισόδου σ' όλες τις πρεσβείες. Είχε συνείδηση ότι ήταν Έλληνας στην καταγωγή και γι' αυτό έκρυβε το διαβατήριό του κάτω από το κρεβάτι, για να μη γίνει Ρουμάνος πολίτης, δεδομένου ότι τον υποχρέωναν. Ακριβώς επειδή είχαμε αυτήν τη συνείδηση εγώ και τα άλλα αδέρφια μου, πήγαμε σε ελληνικό σχολείο.

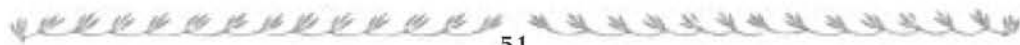
Την πελατεία οι Τσιγγάνοι την έβρισκαν ως εξής. Περιπατούσαν στους δρόμους και λέγανε στα ρουμάνικα τα παρακάτω λόγια, για να μην τους πιάσουν και τους χάσουν μέσα: «Κούμπερ κοβουάρε βιντ τοπουάρε, με ιντερεσεάζα κοβουάρε». Στη ρουμάνικη γλώσσα οι φράσεις αυτές έχουν ομοιοκαταληξία και τις έλεγαν για να μην τους καταλάβουν. Σημαίνουν δε «αγοράζω χαλιά, πουλάω τσεκούρια, με ενδιαφέρουν τα χαλιά». Αφήνανε ακόμα και τα διαβατήριά τους και παίρνανε χαλιά προς πώληση. Ουσιαστικά ο πατέρας μου ήταν και αγοραστής και εκτιμητής αλλά και συλλέκτης ταπιτών και περισσότερο δούλευε με συστάσεις.

Θυμάμαι από τη δουλειά κι ευχάριστες στιγμές και πίκρες. Όταν ο ένας πελάτης σε βλέπει με καλό μάτι και σου λέει «χαλιά, κιλίμια» και συ γι' αυτόν είσαι ο γνώστης των πραγμάτων...

Και πίκρες, όταν σε βλέπει ο άλλος μόνο σαν γύφτο, και σου λέει ειρωνικά «χαλιά, κιλίμια», γιατί κατά κάποιον τρόπο ήτανε κατακριτέο αυτό που κάναμε.

Δεν είμαι ρατσιστής, εκτιμώ τον εαυτό μου ως Αθίγγανο Έλληνα, Κωνσταντινουπολίτη, και μια τέχνη, δόξα τω Θεώ, την έχω πάππου προς πάππου.

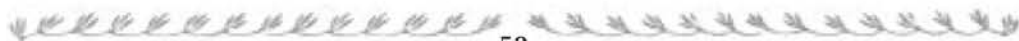
Θα ήθελα αυτήν την τέχνη να τη μεταδώσω στα παιδιά μου, αλλά αυτά, όπως και τ' αδέρφια μου, δεν ενδιαφέρονταν και προτίμησαν να μάθουν γράμματα. Ο πατέρας δε με ώθησε στη δουλειά από φόβο μήπως με πιάσουν, εγώ όμως είχα την τέχνη στο αίμα μου, ήταν μια εσωτερική κλίση και, δόξα τω Θεώ, τση ακανά (μέχρι τώρα) χαλιά, κιλίμια αγοράζω, πουλάω, όχι όμως σαν παλιαντζής, αλλά σαν συλλέκτης...

Κινήματα πριν από τη μεγάλη επανάσταση: 1611, 1769, 1788

Έ

λληνες που υπηρετούσαν στο ρωσικό στρατό πήραν μέρος σε μερικά από τα κινήματα που έγιναν εναντίον των Οθωμανικών αρχών. Τέτοια κινήματα έγιναν το 1611, το 1769, το 1788. Τα κινήματα αυτά απέτυχαν κι η αποτυχία τους έφερε πολλά βάσανα στους επαναστατημένους. Τους έδωσαν όμως και την πίστη ότι μπορούν να αγωνιστούν για την αξιοπρέπεια και την ελευθερία τους.

Ποιος ήταν ο Ρήγας Φεραίος;

Το όνειρο του Ρήγα

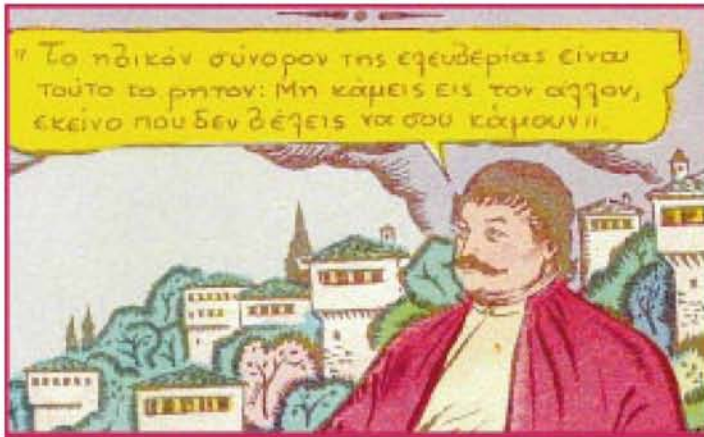

τις παραδουνάβιες ηγεμονίες έζησε και ο Ρήγας, που λεγόταν Βελεστινλής ή Φερραίος, από το χωριό της Θεσσαλίας όπου γεννήθηκε.

Το όνειρο του Ρήγα ήταν ενότητα, ελευθερία και πρόοδος για όλους τους λαούς των Βαλκανίων.

Για το Ρήγα όλοι οι άνθρωποι, όποια κι αν ήταν η καταγωγή τους, όποια γλώσσα κι αν μιλούσαν, είχαν τα ίδια ανθρώπινα δικαιώματα.

Θέλω να μάθεις
ότι έχω δικαίωμα στη ζωή κι ότι έχεις υποχρέωση να μου αναγνωρίσεις αυτό το δικαίωμα

θέλω να μάθεις
ότι μου αρέσει να έχω ένα σπίτι και μια πατρίδα κι ότι έχεις υποχρέωση να μη μου στερείς το σπίτι μου και την πατρίδα μου

θέλω να μάθεις
ότι μου αρέσει η καθαριότητα κι ότι έχεις υποχρέωση να μ' αφήσεις να είμαι καθαρός

θέλω να μάθεις
ότι αγαπώ το σχολείο και τη γνώση κι ότι έχεις υποχρέωση να μη μου κλείνεις την πόρτα του

θέλω να μάθεις
ότι μου αρέσει να εργάζομαι και να δημιουργώ κι ότι έχεις υποχρέωση να μ' αφήσεις να εργαστώ

θέλω να μάθεις
ότι σέβομαι τη φιλία κι ότι έχεις υποχρέωση να μ' αφήσεις να κάνω φίλους

θέλω να μάθεις
ότι αγαπώ τη μουσική, το χορό κι ότι έχεις υποχρέωση να μου επιτρέψεις να μελοποιώ και να χορεύω

θέλω να μάθεις
ότι αγαπώ τη γλώσσα μου κι ότι έχεις υποχρέωση να μ' αφήσεις να τη μιλάω

θέλω να μάθεις
ότι μου αρέσει να είμαι ελεύθερος κι ότι έχεις υποχρέωση να μην κάνεις το παν για να με σκλαβώσεις

θέλω να μάθεις
ότι είμαι πιστός στη θρησκεία μου κι ότι έχεις υποχρέωση ν' αφήσεις να είμαι πιστός στη θρησκεία μου, όπως κι αν ονομάζεται αυτή

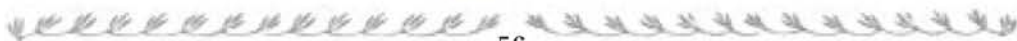
θέλω να μάθεις
ότι μου αρέσει η οικογένεια κι ότι έχεις υποχρέωση να μου επιτρέψεις να δημιουργήσω οικογένεια

θέλω να μάθεις
ότι μου αρέσουν όλα τα χρώματα κι ότι έχεις υποχρέωση να μάθεις κι εσύ πως όλα τα χρώματα είναι όμορφα, ακόμα και το μαύρο.

Θέλω να μάθεις ότι είμαι άνθρωπος...

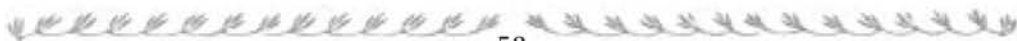

Ο Ρήγας πίστευε ότι η μόρφωση είναι δύναμη. Μετάφρασε βιβλία στην ελληνική γλώσσα κι έγραψε ο ίδιος έργα που μιλούσαν στις καρδιές των σκλαβωμένων ανθρώπων.

Το Ρήγα τον έπιασε η αυστριακή αστυνομία και τον παρέδωσε στις τουρκικές αρχές. Δολοφονήθηκε σε ηλικία 41 χρονών, το όνειρό του όμως ρίζωσε στις ψυχές των βασανισμένων κι αδικημένων ανθρώπων.

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ
θεατρικό

Στο δωμάτιο του Ρήγα

Ο Ρήγας εργάζεται μέχρι αργά τη νύχτα στο δωμάτιό του.

Ρήγας:

Το θεμέλιο της δουλειάς μας είναι η ένωση. Είμαστε μεγάλος λαός, λαός των σκλάβων. Όχι μοναχά εμείς οι Γραικοί παρά και οι Οθωμανοί, και οι Αρβανίτες και οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι, και οι Ρουμάνοι και οι Τσιγγάνοι. Όλους μάς ενώνει η ίδια δίψα, η δίψα για τη λευτεριά.

Ο Ρήγας γράφει:

«Αυτά είναι τα φυσικά δίκαια:

Πρώτον, να είμαστε όλοι ίσοι και όχι ο ένας κατώτερος από τον άλλον.

Δεύτερον, να είμαστε ελεύθεροι και όχι ο ένας σκλάβος του αλλουνού».

Τότε χτυπάει η πόρτα. Την ανοίγει και βλέπει έναν Τσιγγάνο έμπορο που τον έχει γνωρίσει και τον έχει μαγέψει στους δρόμους της Βιέννης.

Ρήγας:

Πάρε τα χειρόγραφα. Πρόσεχε, βάλτα καλά στον κόρφο σου.

Ο έμπορος τραγουδάει:

*Ως πότε παλικάρια θα ζούμε στα στενά
μονάχοι σα λιοντάρια στις ράχες στα βουνά
σπηλιές να κατοικούμε, να βλέπουμε κλαδιά
να φεύγουμε απ' τον κόσμο για την πικρή σκλαβιά
να χάνουμε αδέρφια, Πατρίδα και γονείς
τους φίλους τα παιδιά μας κι όλους τους συγγενείς
Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή...*

Έμπορος :

Τόχω μάθει και σ' άλλους μέσα στο караβάνι. Είναι όλοι τους
έμπιστοι.

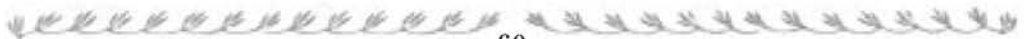

Ρήγας:

Στο καλό και πρόσεχε. Φυλάξου.

Ο Τσιγγάνος πραγματευτής ξεκίνησε να βρει τους άλλους συντρόφους του
από το караβάνι.

Στο караβάνι

Αιντές τσαβάλεν, τε ντικάς σο κα κεράς. Άντε τε νασάς εμ Τε μπικινάς ε
μανγκινά κατέ αντί Βιέννα.

*(Άντε παιδιά να δούμε τι θα κάνουμε. Άντε να πάμε να πουλήσουμε την
πραμάτεια μας εδώ στη Βιέννη.)*

Ντίας τουτ ο Ρήγας ε λιλά;
(Σου 'δωσε ο Ρήγας τα χαρτιά;)

Βα, ντίας μαν ε λιλά. Εμ πεντάς Τε τζουμίνταβ τουμέν, εμ Τε ασταράς αντό
αμαρό ιλό της λευτεριάς η γιακ.

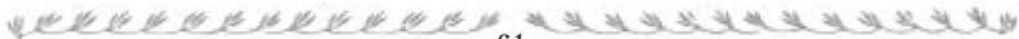
*(Ναι, μου έδωσε τα χαρτιά, τις προκηρύξεις δηλαδή. Και είπε να σας φιλή-
σω και να σας πω να κρατήσουμε στην καρδιά μας τη φλόγα της λευτεριάς.)*

Σόνα, σικαντάς μαν ο χάρτης κατάρο αμαρό τεμ, ο Μπαλαμανιπέ.

(Μετά μου έδειξε το χάρτη της χώρας μας, της Ελλάδας.)

Σόσκε, αμέν σάμους Νόστουρα Ρομά, κάι αβιλάμας κατέ αντί Βιέννα, κα-
τάρ ο Γιουνάνο.

*(Γιατί εμείς είμαστε Νόστουρες Ρομά, δηλαδή Τσιγγάνοι της διασποράς,
που ήρθαμε εδώ στη Βιέννη από την Ελλάδα.)*

Μπες αμπούκα Τε κεράβ μο τρουσούλ, εμ Τε τζουμιντάβ αμαρό άγιο τεμ.
Ντέβλα μου, κάνα κα κερντιόλ Τε τζάς παλπαλέ.

(Περίμενε λιγάκι να κάνω το σταυρό μου και να φιλήσω τα άγια μας χώματα. Θεέ μου, πότε θα γίνει να πάμε πίσω;)

Βα, λατσές πενές. Αμαρό περό σι αντί Ήπειρο. Κοτέ μπεςέν αμαρέ ξαδέλφια. Μο ξάδελφο ο Γιάννης κάι μπασαλέλ ο κλαρίνος.

(Ναι, σωστά τα λες. Η χώρα μας βρίσκεται στην Ήπειρο. Εκεί είναι τα ξαδέλφια μας. Ο ξάδελφός μου ο Γιάννης που παίζει το κλαρίνο.)

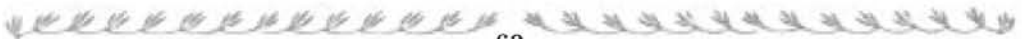
Μπισταρντάν κάσομ μπρεσά κερντάμας γλέντι, εμ γκιλάμπασαμεν, η γκιλί Γιάννη μου το μαντήλι σου;

(Ξέχασες πόσες φορές κάναμε γλέντια και τραγουδούσαμε το τραγούδι: Γιάννη μου το μαντήλι σου;)

Σο πενές, μανγκές τε γκιλάμπας τάι ακανά. Εκ Ρομανί γκιλί.

(Τι λες λοιπόν, τραγουδάμε και τώρα; Ένα Τσιγγάνικο τραγούδι.)

Άντες Τε πένας του Ρήγα τι γκιλί.
(Άντε να τραγουδήσουμε το τραγούδι του Ρήγα.)

Άντες βρε τσαβάλεν, Τε ουστέν οπρέ
Τε ντικάς σο κα κεράς ο Ρομανιπέ
Ουστέν οπρέ Τε γκιλάμπας του Ρήγα τι γκιλί
(Άντε βρε παιδιά, να σκωθούμε ψηλά
να δούμε τι θα κάνουμε με μας τους Τσιγγάνους
σκωθείτε πάνω να τραγουδήσουμε του Ρήγα το τραγούδι)

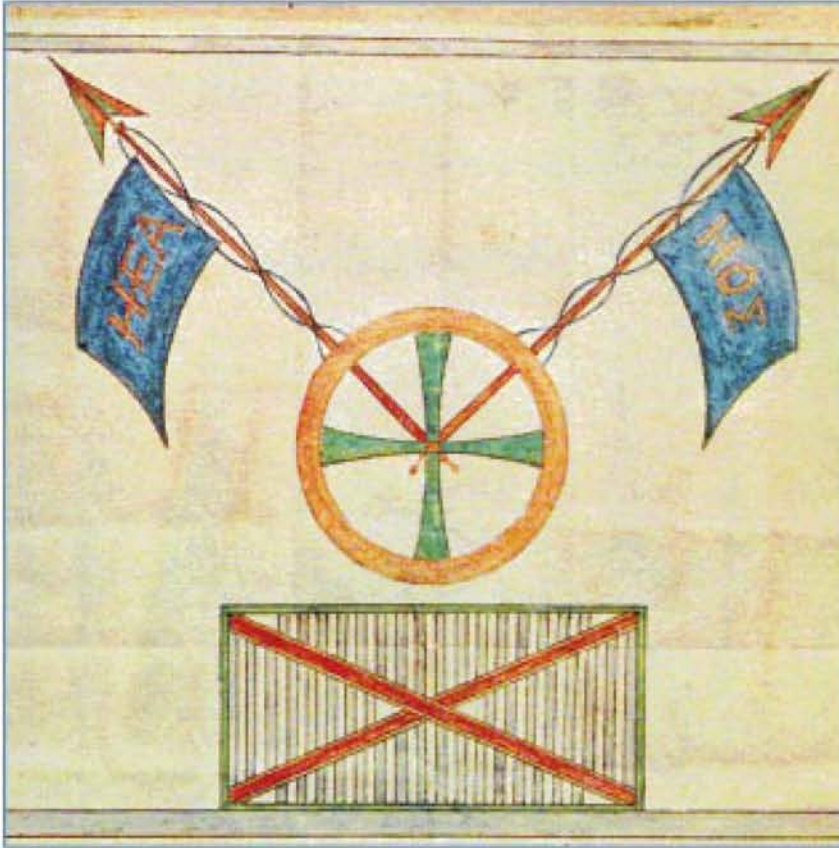

Ρομά, Μπαλαμανέ, Χοραχανέ Τε κερντιάς εκ τσιπ
(Τσιγγάνοι, Έλληνες και Τούρκοι να γίνουμε μια φωνή)

Καλύτερα μας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή

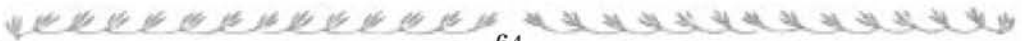
Η Φιλική Εταιρεία

Σ

τα 1814 τρεις έμποροι, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, ο Νικόλαος Σκουφάς και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, συναντιούνται στη ρώσικη πόλη Οδησσό. Εκεί φτιάχνουν μια μυστική οργάνωση, που σκοπό έχει τον αγώνα για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Αυτή η οργάνωση ονομάζεται Φιλική Εταιρεία.

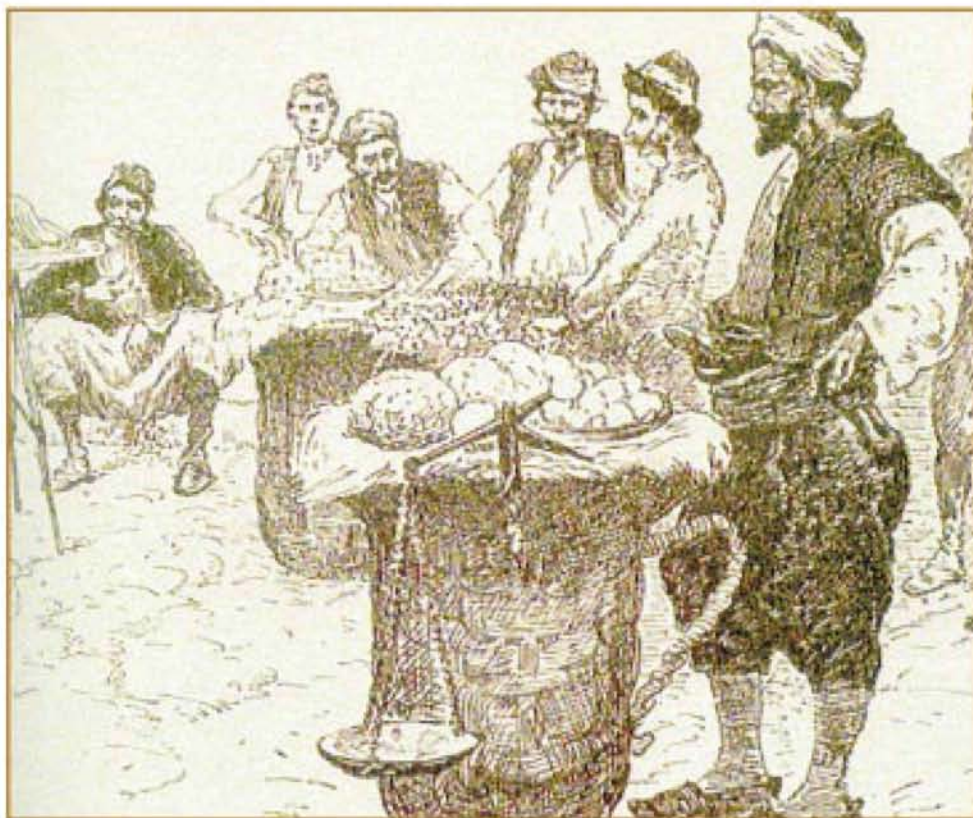
Στα χαρτιά της, η Φιλική Εταιρεία είχε τα γράμματα ΗΕΑΗΘΣ. Αυτά σήμαιναν: Η Ε(ΛΕΥΘΕΡΙΑ) Α Η Θ(ΑΝΑΤΟ)Σ.

Τη Φιλική Εταιρεία την έφτιαξαν έμποροι και πολλοί έμποροι ήταν μέλη της. Αυτό δεν ήταν τυχαίο. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας το εμπόριο, όπως κι η ναυτιλία, ήταν στα χέρια των Ελλήνων, και μάλιστα γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Οι έμποροι κυκλοφορούσαν περισσότερο από τους άλλους ανθρώπους. Έβλεπαν τις αδικίες και την καταπίεση όχι μόνο στο δικό τους τόπο αλλά και σε άλλες περιοχές. Μάθαιναν νέα και τα μετέφεραν αλλού. Άκουγαν και μιλούσαν μ' ένα σωρό ανθρώπους. Μερικοί ήξεραν τι γινόταν και στο εξωτερικό.

Από τον πιο φτωχό γυρολόγο που πήγαινε από χωριό σε χωριό, φέρνοντας στους ανθρώπους τ' αγαθά που τους έλειπαν, μέχρι τον πλούσιο μεγαλέμπορα που έκανε εισαγωγές κι εξαγωγές σε χώρες της Ευρώπης, οι έμποροι έβαλαν το λιθάρι τους στον αγώνα για την ελευθερία.

Ένας πλανόδιος γυρολόγος είμαι, πλάνηταςπραματευτής σε πανηγύρια.

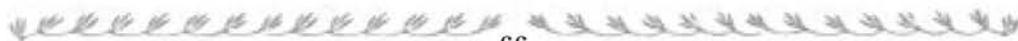
Γεμάτες τάματα οι εκκλησιές, όσες οι λαχτάρες μου και οι επιθυμίες μου. Εγώ αφιέρωσα την εικόνα των «ναυηγών» στην εκκλησία του Ευαγγελισμού στη Βραΐλα, εμείς οι έμποροι και τραπεζίτες χτίσαμε τον Άγιο Γεώργιο στη Βιέννη, με τις οικονομίες μας χτίσαμε τα σχολεία μας στα ξένα, εμείς στείλαμε βιβλία στην πατρίδα. Και κείνα τα παιδιά, Δυτικομακεδόνες και Ηπειρώτες, που φοιτούν στα πανεπιστήμια της Βιέννης, του Βουκουρεστίου και του Ιασιού, εγώ τα προσκάλεσα και τα βοήθησα. Να μάθουν γράμματα, να μην είναι μια ζωή υποτακτικοί και ραγιάδες.

Ακολουθώ τα караβάνια καβάλα στο άλογο. Φορτωμένα με δέρματα, κερί, μαλλιά, κάπες, πιπέρι, καπνό και βαμβάκι. Δρόμοι μακρινοί, με τους δικούς μου πίσω. Βουνά, περίπολοι, ποτάμια αγεφύρωτα, ανηφοριές, ατέλειωτος δρόμος.

Ένα μήνα κρατά το ταξίδι, πιο πολλές φορές με λαχτάρες και χασούρες και λίγες φορές με διάφορο. Ποτισμένα με τσίκνα και μυρωδιές από τα πανδοχεία, τα χάνια και τα караβανσαράγια είναι τα ρούχα μου. Στις πόρτες άλλοι με καλωσορίζουν κι άλλοι... Μαθαίνω γερμανικά, σερβικά, γαλλικά, ιταλικά κι ουγγαρέζικα, για να τα καταφέρνω στις εμπορικές κουβέντες καλύτερα.

Στους τόπους που πηγαίνω βλέπω γλέντια και πανηγύρια, κλαρίνα, τρομπέτες, βιολιά, ο μεγάλος χορός του Δεκαπενταύγουστου, το Πάσχα και τα κεράσματα. Θυμάμαι τ' αρραβωνιάσματα της Βαγγελιώς, το δικό μου γάμο.

1821: Η επανάσταση

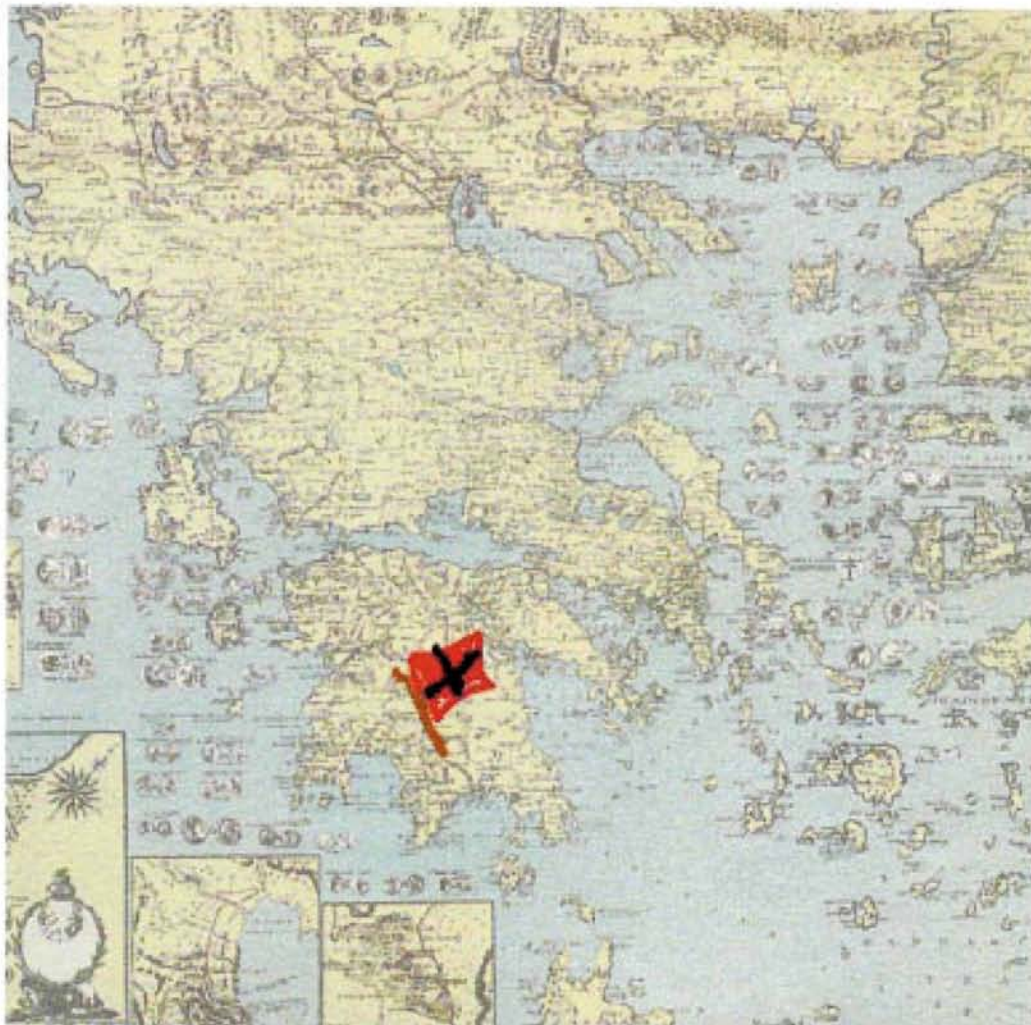

η

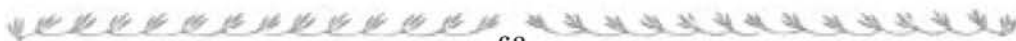
όμως τη φλόγα.

Η επανάσταση ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 1821 από τη Μολδοβλαχία, τη σημερινή Ρουμανία δηλαδή. Η πρώτη αυτή επανάσταση κράτησε εφτά μήνες κι απέτυχε τελικά. Άναψε

Το Μάρτιο του 1821 η επανάσταση ξεκινάει στην Πελοπόννησο. Σιγά σιγά, οι σημαίες της ελευθερίας απλώνονται. Άμφισσα, Λιβαδειά, Πήλιο, Χαλκιδική, Σπέτσες...

Ζωγράφισε πάνω στο χάρτη τις σημαίες της επανάστασης.

Το χωριό Φλάμπουρο του νομού Σερρών

ένας παππούς θυμάται...

Οι παππούδες μας, που ζούσαν μέσα στις βάρκες, έβαζαν στις βάρκες Τούρκους αξιωματικούς, για να τους περάσουν απ' εδώ, και βούλιαζαν κάθε βράδυ κι από έναν.

Τότε οι αρχές αναγκάστηκαν να βάλουν χέρι σ' αυτούς τους ανθρώπους. Μια μέρα, κι αφού τ' αντάρτικα ελληνικά σώματα βγήκαν ήδη στα βουνά, ξεκίνησε ένας λόχος Τούρκων να εξοντώσει τους Έλληνες. Ο Τούρκος εκατόνταρχος διέταξε τους Ρομά βαρκάρηδες να βγάλουν τις βάρκες απ' τα νερά (τα караβάκια που 'χαν για να ψαρεύουν) στις καλύβες τους. Στάθηκε ο Τούρκος για καμιά ώρα και ύστερα εκφώνησε λόγο: «Έπεσε το καπέλο σας και φάνηκε η ψώρα σας. Δεν παύετε να είστε Έλληνες. Τώρα, γυρίζοντας από την εξότωση των ανταρτών, θα σας βάλουμε φωτιά να καείτε μαζί με τα παιδιά σας».

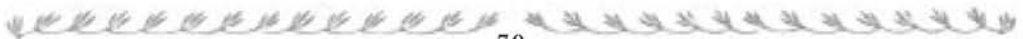
Αντίς, όμως, να γυρίσουν να κάψουν το χωριό μας, βγήκαν Έλληνες στρατιώτες, τους κύκλωσαν κι έφυγαν άπραγοι, ενώ οι Ρομά τους κυνηγούσαν με ξύλα. Ο Τούρκος αξιωματικός αναγκάστηκε να πει: «Δεν είστε Τούρκοι εσείς. Βγάλατε απ' τα σπλάχνα της ψυχής σας το φλάμπουρο, τη σημαία της Ελλάδας, και πρέπει το χωριό αυτό να ονομαστεί "Μπαϊρακτάρ" (=Σημαιοφόρος)». Στη συνέχεια το χωριό μας ονομάστηκε Φλάμπουρο...

Γνωστή ήταν η Ζυγιά στον Ξεσηκωμό. Αφηγούνται πώς ο Πάνος Κολοκοτρώνης, γυρίζοντας από την Κόρινθο, όπου είχε συντροφέψει το Δημήτριο Υψηλάντη σε μια σύντομη εκστρατεία κατά της Βοστίτσας τα μέρη, εμπήκε στην πεσμένη εκείνες μόλις τις ώρες στα χέρια των επαναστατημένων Ελλήνων Τριπολιτσά συνοδευόμενος «μ' ένα σωρόν ζουρνάδες και τύμπανα έμπροσθεν και πλήθος χωρικών».

Ο ίδιος ο Κασμοούλης, φιλοξενούμενος με την ακολουθία του στου Θ. Κολοκοτρώνη το πρώτο βράδυ της αλώσεως της Τριπολιτσάς, όπου είχε φτάσει για να ζητήσει οδηγίες και βοήθεια για τον Ξεσηκωμό και στη Μακεδονία, γράφει πως στο τραπέζι του δείπνου ο Κολοκοτρώνης επρόσταξε «να λαλήσουν αι καραμούζες και τα τύμπανα τραγούδι χορευτικόν, και αρχίσαντες τον χορόν, μας εσήκωσαν και εμάς τους ήρωας Ολυμπίους και τέλος τα εσυμφωνήσαμεν, ώστε εκείνο το εσπέρας είχαμεν χορόν και ευθυμίαν, και όχι συλλογάς νέων επαναστάσεων».

Ακόμα τη λέξη ζουρνάδες τη βρίσκουμε και σ' ένα διάλογο, από τους τόσο συνηθισμένους ανάμεσα στους αντίμαχους στο Μεσολόγγι μετά τα μισά του 1825, όταν ο πόλεμος είχε πάρει τη μορφή της πολιορκίας και των χαρακωμάτων με κάποια οικειότητα και στα δύο μέρη. Μια νύχτα είχαν αρχίσει να χτυπούν ξαφνικά οι σάλπιγγες των δικών μας μέσα στο Κάστρο. Έκπληκτος ο Τούρκος ρωτάει: «Τι λέγουν αυτοί οι ζουρνάδες, πες μου;». Και του απαντάει ο δικός μας: «Δεν είναι ζουρνάδες, είναι τρουμπέτες». Αυτές και μόνο οι μαρτυρίες δείχνουν τη διάδοση της Ζυγιάς μεταξύ του λαού και την αγάπη του κόσμου προς αυτήν κατά τη Σκλαβιά και τον Ξεσηκωμό.

Η ζυγιά είναι ολιγοπρόσωπη και πρωτότυπη λαϊκή ορχήστρα, που το κυριότερο όργανό της είναι ο ζουρνάς. Κατά κανόνα στις ζυγιές έπαιζαν Τσιγγάνοι.

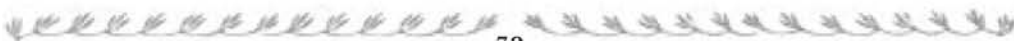
Μέχρι το 1833, που η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος, πολλές μάχες γίνονται. Όπως συμβαίνει σε κάθε πόλεμο, επιτυχίες και καταστροφές έχουν όλες οι πλευρές.

Γιατί αντιστέκεται το Παλιόκαστρο

Το πανίσχυρο οθωμανικό στράτευμα που πολιορκεί το ανυπόταχτο επί αιώνες Παλιόκαστρο δεν έχει στόχο του την απλή υποταγή αυτής της μικρής ηπειρωτικής πολιτείας. Η Υψηλή Πύλη έχει δώσει άλλου είδους διαταγές: το Παλιόκαστρο πρέπει να γκρεμιστεί συθέμελο. Όλοι οι κάτοικοί του να εξοντωθούν. Ν' ανασκαφτεί και να ισοπεδωθεί το κοιμητήριο του. Να εξαλειφθεί και το παραμικρό ίχνος που θα μπορούσε κάποτε ν' αποκαλύψει στους μεταγενέστερους την αλλοτινή ύπαρξη αυτής της πόλης και την ιστορία της.

Μα τι λογής κίνδυνο αποτελεί το μικρό και άσημο Παλιόκαστρο για την τεράστια Οθωμανική αυτοκρατορία; Γιατί οι Τούρκοι παίρνουν την απόφαση να το εξαφανίσουν τόσο από τη γη, όσο κι από την Ιστορία; Γιατί θέλουν να σβήσουν ακόμα και τη θύμησή του από τη μνήμη των Ελλήνων;

Άλλος τόπος σαν το Παλιόκαστρο δε βρισκόταν πουθενά στην Ελλάδα. Από τα πιο αρχαία χρόνια η πόλη αυτή έμενε απάτητη από εχθρούς, δεν είχε υποκύψει ούτε σε Σλάβους ούτε σε Βυζαντινούς, δε δεχόταν να πληρώσει φόρους και χαράτσια στους Τούρκους. Μερικοί Έλληνες έλεγαν ότι το κύλισμα του χρόνου είχε σταματήσει πριν αιώνες κι αιώνες στο Παλιόκαστρο, πως πίσω από τα τείχη αυτής της πολιτείας η ζωή είχε ακινητήσει.

Για να μπορέσει κανείς να κρίνει το σημερινό Παλιόκαστρο, έπρεπε πρώτα να μάθει τη μακρόχρονη και πολυκύμαντη ιστορία των ανθρώπων του, ν' ακούσει τα παλιά τραγούδια που λένε στις γιορτές και στα γλέντια οι ντόπιοι τραγουδιστές, τα παραμύθια και τους θρύλους που διηγούνται οι γέροντες. Οι Παλιοκαστρίτες δεν ανήκουν σε εκείνους τους λαούς που ξεχνούν εύκολα, δεν αφήνουν τη θεά Λήθη ν' αποκοιμίσει με τα φίλτρα της το θυμητικό τους, δεν αρνιούνται και δεν κρύβουν τα προαιώνια κουσούρια τους.

Από τα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας βρέθηκαν σε δυσκολότερη θέση από τους περισσότερους Έλληνες. Ήταν λίγοι, μια χούφτα άνθρωποι, κι από πάνω ζούσαν σε μια θεόφτωχη γη. Πώς θα τα βγαζαν πέρα πάνω στα κατσάβραχά τους; Πώς θα επιβίωναν; Αν ήταν νησιώτες, θ' αρμάτωναν καράβια και θα όργωναν τις θάλασσες, θα πολεμούσαν τους Τούρκους σ' όλο το Αιγαίο, όπως έκαναν οι Υδραίοι και οι Σπετσιώτες, θα ζούσαν λεύτεροι στις πλωτές πατρίδες τους. Ούτε κι ήθελαν ν' αρχίσουν να ξενιτεύονται όπως κάμποσοι άλλοι που 'χαν ριζώσει και αυτοί σε φτωχά μέρη, να δουν τον τόπο τους σιγά σιγά ν' αδειάζει, να ερημώνεται. Δεν είχαν περάσει από τόσες και τόσες φουρτούνες, δεν είχαν αποφύγει ένα σωρό δουλειές για να καταλήξουν περιπλανώμενοι απάτριδες, για να δουν τα παιδιά τους ν' αλλαξοπιστούν και να γίνονται αλλόγλωσσα, για ν' απαλλαγούν από τους σκληρούς αφέντες.

Αποφάσισαν να μείνουν, να μην εγκαταλείψουν τα πάτρια χώματα, με την ελπίδα πως ο Οθωμανοί θα τους άφηναν ήσυχους τουλάχιστο τον πρώτο καιρό, ότι δε θα τα βάζαν μαζί τους. Γιατί να θυσιάζε ο σουλτάνος στρατό πάνω στους βράχους του Παλιόκαστρου; Τι να 'παιρναν από 'ναν τόπο που δεν μπορούσε να ταΐσει ούτε καν τους ανθρώπους του;

Στο άλλο στρατόπεδο

Ο Μουσταφά περιμένει κι αυτός το σύνθημα.

Είναι απλός ασάπης, στην πρώτη γραμμή, μ' ένα μικρό γιαταγάνι και μια κάμα περασμένη στο ζωνάρι. Πάνε κάπου είκοσι χρόνια που κατατάχτηκε. Το πρώτο πράγμα που του 'κανε εντύπωση ήταν το πόσο έμοιαζαν οι άνθρωποι όταν κρατούσαν σπαθί ή τουφέκι, πόσο ανήλεοι ήταν για τους αντιπάλους τους, αλλά μπόσικοι, γεμάτοι κατανόηση για τους εαυτούς τους.

Όταν τ' ασκέρι οδοιπορούσε, ο Μουσταφάς παρατηρούσε τους ξωμάχους που 'σκαβαν κι ιδροκοπούσαν στα χωράφια, που πάλευαν ολημερίς με τα χώματα. Ήταν ικανός να κάθεται και να χαζεύει τα πιο απλά και συνηθισμένα πράγματα λες και τα 'βλεπε για πρώτη φορά. Όταν δεν υπήρχε κίνδυνος κι είχε από τους ανωτέρους το λεύτερο, έπιανε κουβέντα με τους χωριάτες. Δεν τον πείραζε καθόλου που τις πιο πολλές φορές δεν καταλάβαινε τίποτε από τη γλώσσα τους: κατάφερνε να συνεννοηθεί χρησιμοποιώντας ένα χαρμάνι από ξένες λέξεις που 'ξερε, μάθαινε των ανθρώπων τα ονόματα, τους ρώταγε αν είναι φχαριστημένοι από τη συγκομιδή τους, αν ο Αλλάχ είχε στείλει βροχή στα μέρη τους...

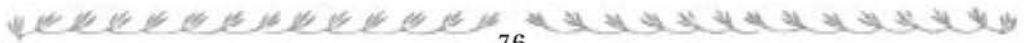
Γιουρούσι.

Τρέχα, Μουσταφά, τρέχα και μην κοιτάξεις ούτε δεξιά ούτε αριστερά. Όσο πιο γρήγορα φτάσεις μπροστά στον Παλιοκαστριτών τα ταμπούρια, τόσο καλύτερα.

Τρέχα, κάνε κουράγιο όπως και τότε που 'σουν παιδάκι, τότε που 'φευγες από το σπίτι κι έπαιρνες τους δρόμους για να βρεις κάτι να φας, γύριζες από δω και από κει, ζητιάνευες. Για θυμήσου που το χειμώνα βούλιαζες μέχρι τα γόνατα στη λάσπη του δρόμου, που το καλοκαίρι έβαζες πάνω στο κεφάλι βρεγμένα πανιά για να μη σε ζαλίζει η πύρα του ήλιου...

Τρέχα, Μουσταφά.

Ακόμα και στην κοιλιά της μάνας σου να ξαναμπείς, τίποτα δε θ' αλλάξει. Σάμπως με το φόβο δεν έζησες κι εκεί μέσα; Η κακομοίρα η Εζμέ σε είχε στην κοιλιά της και ξενοδούλευε, ξάριζε ή θέριζε στα χωράφια των μπέηδων, έκανε μπουγάδες σ' αρχοντικά των τσιφλικάδων. Όταν άκουγε τους τελάληδες να φωνάζουν ότι έρχονταν καραβάνια να μοιράσουνε στους πεινασμένους πληθυσμούς αλεύρι ή ψωμί, άρπαζε ένα τσουβάλι κι έτρεχε.

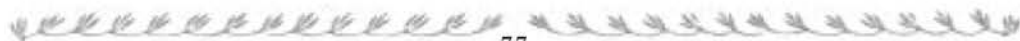
Γκαστρωμένη ξεγκαστρωμένη, δε λογάριαζε τίποτα η Εζμέ, η κοιλιά της σερνόταν στο χώμα, μα δεν την ένοιαζε: η φαμίλια σε λίγο θα πλήθαινε, ένα ακόμα παιδί θα περίμενε κάθε μέρα στο σπίτι μ' ανοιχτό το στόμα.

Την πρώτη σου μάχη την έδωσες μέσα από τα σπλάχνα της μάνας σου, Μουσταφά. Μπορεί να μην την ένωσες, να μην την είδες, αλλά εκείνη βρήκε τρόπο να φτάσει κοντά σου, μπήκε κι ανακατεύτηκε για πάντα με το αίμα σου.

Να, κοίτα τους συμπολεμιστές γύρω σου, αυτούς όλους που τρέχουν δίπλα σου, μαζί σου: όπως σε κάθε μάχη, σου φαίνεται ότι δεν κρατάνε γιαταγάνια, όπλα και χαντζάρια, αλλά σακούλια, καλάθια, τσουβάλια, οι άνθρωποι του καρabanιού θα τους δώσουν σε λίγο να φάνε για να μην πεθάνουν από την πείνα, θα τους μοιράσουν μπουλγούρι, καλαμπόκι, παξιμάδια. Τρέχουν οι συγχωριανοί σου για να προλάβουν τη διανομή, τρέχει κι η μάνα σου, αλλά η κακομοίρα η Εζμέ κουβαλάει μέσα στην κοιλιά της εσένα και δεν μπορεί να πηλαλήσει όπως οι άλλοι, κάθε τόσο τρεκλίζει και πέφτει, σηκώνεται, συνεχίζει, είναι σε μαύρο χάλι.

Τρέχα Μουσταφά.

Τα παλιοκαστρίτικα ταμπούρια φαίνονται τώρα καθαρά, πίσω από τους βράχους ξεφυτρώνουν φέσια κατακόκκινα, τα όπλα ξερνάνε φωτιά, αστράφτουν τα γιαταγάνια...

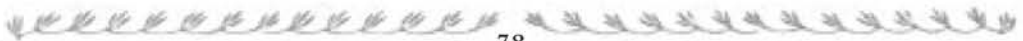
Μέσα από αυτό τον αγώνα, το όνειρο του Ρήγα για ελευθερία, ισότητα κι αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων το πέτυχαν μερικοί άνθρωποι. Όμως ο αγώνας συνεχίζεται και δεν είναι πάντα απαραίτητο να είναι αγώνας πολεμικός.

Οι δύο αγγελιοφόροι

Γερτός πάνω από τη χαιτή τ' αλόγου που καλπάζει ξέφρενα, ο Δήμος σφίγγει τα δόντια. Έχει ακόμα κάπου μισή ώρα δρόμο στη δημοσιά κι ο κίνδυνος να πέσει πάνω σε κάνα τούρκικο καρακόλι είναι μεγάλος. Θα μπορούσε να κόψει μέσα από τα βουνά. Να πάρει μονοπάτια και να ξαναβγεί στη δημοσιά μακριά από το στρατόπεδο, ώστε ν' αποφύγει τα κακά συναπαντήματα. Όμως αυτό θα τον ανάγκαζε να κάνει ολόκληρο κύκλο - άσε που τ' άλογο δε θα μπορούσε να τρέξει και θα καθυστερούσε άδικα.

Ξαφνικά ένας περίεργος θόρυβος φτάνει μέχρι τ' αυτιά του αγγελιοφόρου. Ο Δήμος έχει την εντύπωση πως οι οπλές τ' αλόγου βγάζουν έναν αλλιώτικο, μπερδεμένο ήχο. Δίχως να τ' ανακόψει την ορμή, μισοσκύβει και ρίχνει μια ματιά στα πόδια του ζώου, για να δει μπας κι έχει τυλιχτεί καμιά τσουκνίδα ή κάνα κλαδί από ντοροβάτα στις κνήμες του. Όχι, τίποτα.

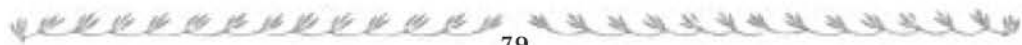

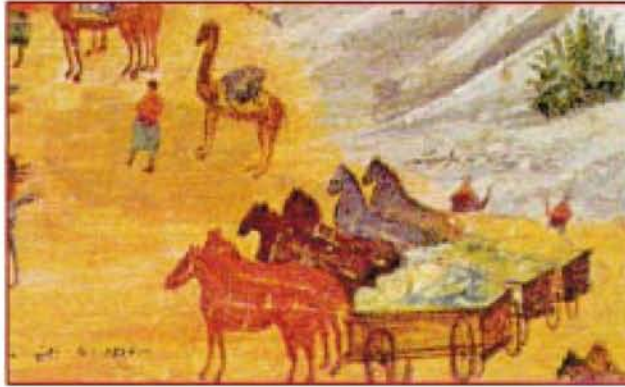
Τότε μονάχα ο Δήμος βλέπει έναν Τούρκο καβαλάρη, μόλις μια τουφεκιά απόσταση πίσω του!

Ο Δήμος τον αναγνωρίζει μόνο και μόνο με την άκρη του ματιού του. Είναι ο Χαλήλ, ο καλύτερος ταχυδρόμος του Σελήμ πασά, κολλημένος κι αυτός σαν στρείδι πάνω στη χაίτη του δικού του αλόγου, με μοναδικό και πολύτιμο φορτίο ένα σακίδιο που κρέμεται από τη σέλα του.

Τον ξέρει ο Δήμος, έχουν διασταυρωθεί δυο τρεις φορές στη δημοσιά αλλά και σ' άλλους δρόμους. Όμως σε κάθε τέτοια στιγμή μοιάζουν να ξεχνάνε πως ο ένας είναι Τούρκος κι ο άλλος Έλληνας, δε βάζουν ποτέ το χέρι στη λαβή του γιαταγανιού ή της πιστόλας τους. Και των δυονών το χρέος είναι να φτάσουν όσο γίνεται πιο γρήγορα στον προορισμό τους, να παραδώσουν σε σίγουρα χέρια τα μηνύματα, την αλληλογραφία που κουβαλάνε στους κόρφους και στα σακίδιά τους.

Ξαφνικά ο Τούρκος στρέφει το κεφάλι. Το ίδιο κάνει κι ο Έλληνας. Οι δυο αγγελιοφόροι κοιτάζονται κατάματα, ντόμπρα, σχεδόν φιλικά.

Καλπάζουν εδώ και κάμποση ώρα ο ένας κοντά στον άλλο, τ' άλογά τους είναι μούσκεμα στον ιδρώτα, από τα ρουθούνια τους βγαίνουν αχνοί, το σάλιο έχει κρυσταλλιάσει γύρω από τις μουσούδες τους σαν χιόνι. Όταν ο δρόμος στενεύει και δε χωράνε πλάι πλάι δυο καβαλάρηδες, τότε μένει ο ένας και τότε ο άλλος. Και κάθε φορά που ζυγώνουν σε μέρη επικίνδυνα, όπου μπορεί να τους έχουν στήσει καρτέρι τίποτα ληστές, ένα και μόνο βλέμμα τους φτάνει για να συνεννοηθούνε, έχουν το νου τους ο ένας δεξιά κι ο άλλος αριστερά, κρατάνε με το 'να χέρι τα γκέμια, με τ' άλλο την πιστόλα.

Μακριά μπροστά τους, σε μια καμπή της δημοσιάς, βλέπουν να θαμπασπρίζει του Σαμουήλη το χάνι. Σε λίγο θα ξεδιακρίνουν καθαρά το μεγάλο πλατάνι μπροστά στην πόρτα, τις καρότσες, τις σούστες και τα κάρρα που 'ναι αραγμένα στην ευρύχωρη αυλή.

Ταχυδρόμοι, έμποροι, αγωγιάτες και όλοι σχεδόν οι ταξιδιώτες εδώ σταματάνε πάντα, για να ξεκουραστούνε και ν' αλλάξουν άλογα, φτωχοί οδοιπόροι τρώνε ένα κομμάτι ψωμί μ' ελιές κι ύστερα το κόβουν δίπλα στο στάβλο, πάνω στ' άχυρο, οι περαστικοί χωριάτες δένουν τα μουλάρια τους σε κάτι χαλκάδες που 'ναι μπηγμένοι στο μαντρότοιχο της αυλής, τυλίγονται με τις πατατούκες και κοιμούνται κοντά στα ζώα τους...

Σαν να μαντεύει τη σκέψη του, ο Χαλήλ του κάνει νόημα να σταματήσει. Οι δυο άντρες πεζεύουνε. Δεν τους απομένει παρά μια τουφεκιά δρόμος μέχρι το χάνι. Κατακουρασμένα τ' άλογα ίσα που στέκονται στα πόδια τους, οι κοιλιές τους ανεβοκατεβαίνουν σαν φουσερά, ο ιδρώτας τους τρέχει μπουργάνα, η γη λασπώνει κάτω από τα κορμιά τους.

- Μπέσα, ορέ Έλληνα; ρωτάει ο Χαλήλ.

- Μπέσα, Τούρκο, αποκρίνεται ο Δήμος.

Κοιτάζονται κατάματα, φέρνουν το χέρι στην καρδιά. Άλλα λόγια δε χρειάζονται. Κάνουν τον υπόλοιπο δρόμο περπατώντας δίπλα δίπλα.

